

SELVITYS VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERILLE

Valtioneuvoston oikeuskansleri on oikeusministeriölle osoittamassaan kirjeessään 31.7.2008 pyytänyt minulta selvityksen siitä, olenko kanslerin kirjeessä mainituissa haastatteluissa esittämieni näkemysten taikka mahdollisesti havaitsemieni muiden ilmoituskäytännön epäkohtien johdosta tuonut vaalirahoitusilmoitusten ylimalkaisuuteen liittyviä ongelmia esille esimiehilleni. Ja, jos en ole näin menetellyt, miksi en ole katsonut aiheelliseksi reagoida niihin mm. lain noudattamiskäytäntöä koskeviin virheisiin, joita olen ainakin lehtitietojen mukaan havainnut. Kansleri pitää perusteltuna selvityksen avoimuuden nimissä, että tuon esiin varhaisimmat lain noudattamisen ongelmia koskevat vastaavanlaiset havaintoni.

Vastauksena esitän kunnioittaen seuraavaa:

Laadin 17.6.2003 muistion ”Vuoden 2003 eduskuntavaalit: Kokemuksia ja kehittämisedotuksia” (LIITE 1). Muistion sivulla 8 totean seuraavaa:

10. Vaalirahoitusilmoitukset

Lakia ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta (414/2000) sovellettiin ensi kertaa eduskuntavaaleissa. Vaalirahoitusilmoituksen olivat velvollisia tekemään vaaleissa valitut kansanedustajat sekä vaalien tulosta vahvistettaessa määrättyt varaedustajat. Ilmoitus tuli tehdä viimeistään 19.5.2003. Määräaikaan mennessä ilmoituksen tekivät kaikki 200 kansanedustajaa sekä 66 varaedustajaa 71:stä. Viidelle varaedustajalle oikeusministeriö toimitti muistutuskirjeen ilmoituksen tekemisestä 22.5. Juhannukseen mennessä näitä puuttuvia ilmoituksia ei kuitenkaan ministeriöön ollut saapunut.

Oikeusministeriö julkaisi vaalirahoitusilmoitukset www.vaalit.fi -sivuilla sitä mukaa kuin niitä saapui. Suurin osa ilmoituksista saapui kolmen viimeisen päivän aikana (torstai, perjantai ja maanantai), mutta kaikki saapuneet ilmoitukset saatiin vietyä vaalisivuille määräpäivän iltaan mennessä.

Vaalirahoituslain toimivuudesta ja ilmoitusten sisällöstä käytiin tiedotusvälineissä lyhyehkö julkinen keskustelu. Keskustelussa nousi esille joidenkin ilmoitusten ylimalkaisuus ja epäinformatiivisuus, mutta toisaalta myös se, että ilmoitukset kuitenkin antoivat melko hyvän kokonaiskuvan eduskuntavaalien rahoituksesta. Suurennaalasin alle joutuivat erityisesti ne ilmoitukset, joissa ehdokkaan kampanjarahoituksen lähteeksi oli merkitty oma tukiryhmä kertomatta sitä, mistä tukiryhmä oli rahoituksen hankkinut. Käydyssä keskustelussa ei kuitenkaan tullut esiin vaatimuksia muuttaa vaalirahoituslakia. Sen sijaan oli puhetta siitä, että oikeusministeriö voisi vaalirahoituslain 6 §:n mukaisesti antaa tarkempia määräyksiä tai ohjeita siitä, mitä vaalirahoitusilmoituksessa tulisi kertoa.

Lähetin muistion ministeriön tuolloiselle johdolle (oikeusministeri Koskinen, erityisavustaja ja kansliapäällikkö), lähiesimiehelleni (yleisen osaston ylijohtaja) sekä ministeriön lainvalmisteluosastolle.

Oikeusministerin pyynnöstä laadin 9.1.2004 muistion ”Toimikunnan asettaminen laatimaan ehdotus koskien Suomen vaalijärjestelmän eräitä periaatteellisia kysymyksiä” (LIITE 2). Toimikunnan tehtäväksiantoon ehdotin kohdaksi 7 seuraavaa (s. 2 ja 6):

7) Onko vaalirahoitusta koskeva sääntely toimivaa vuosien 2000 ja 2003 vaalien kokemusten valossa?

[...]

Vaalirahoituksen ilmoittamismenettelyn toimivuus

Vaalirahoituksen ilmoittamismenettely on ollut voimassa vuoden 2000 kunnallisvaaleissa ja vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Voi olla syytä arvioida kokemuksia ja tehdä tarpeellisia kehittämis ehdotuksia.

Toimikunta, jolle annettiin nimeksi Kansanvalta 2007 –toimikunta, asetettiin 27.4.2004. Toimikunnan asettamispäätöksessä, jonka olivat allekirjoittaneet ratkaisijana oikeusministeri ja esittelijänä kansliapäällikkö, tehtäväksianto oli kuitenkin muuttunut ehdottamani jonkin verran, muun muassa siten, että siitä oli jätetty kokonaan pois vaalirahoitusta koskeva ehdotukseni. Toimikunnan lopullinen tehtäväksianto löytyy toimikunnan mietinnön (KM 2005:1) alusta. Toimikunta tosin käsitteli mietinnössään jonkin verran europarlamenttivaalien vaalirahoitusta (mietinnön sivut 37-42), mutta pohdinta liittyi lähinnä vain siihen, miten vaalien korkeiksi kohonneita kampanjakustannuksia voitaisiin pienentää.

Oikeusministerin pyynnöstä laadin hänelle ministeriön 25.5.2004 järjestämää lehdistötilaisuutta ”Europarlamenttivaalit 2004” varten ”aihiota” puheen pitämistä varten (LIITE 3). Muistini mukaan ministeri piti puheensa suurin piirtein aihoiden mukaisesti. Vaalirahoitusta koskevat aihiot olivat seuraavat:

-Vaalirahoituslaki ja sen sisältämä ilmoitusmenettely osoittautuivat viime vuoden eduskuntavaaleissa kohtuullisen toimiviksi. Ongelmaksi jäivät vain muutamat yksittäiset ilmoitukset, joissa ehdokkaan saama tuki oli ilmoitettu liian ylimalkaisesti esim. maininnalla ”Saatu tukiryhmältä”. Vaalirahoituslaissa kuitenkin sanotaan selvästi, että myös tukiryhmän saama tuki ja sen lähteet on ilmoitettava. Tähän OM tulee kiinnittämään huomiota lähettäessään tarkempia ohjeita vaalien jälkeen läpimenneille.

-Valitut EP:n jäsenet ja varajäsenet tekevät ilmoituksen vaalirahoituksestaan OM:lle 16.8. mennessä. Ilmoitettava on, paitsi vaalikampanjan kokonaiskulut ja niiden rahoitus, myös yli 3400:n euron yksittäiset lahjoitukset.

-Kun maa on yhtenä vaalipiirinä, nousevat kampanjakustannukset helposti korkeiksi. Näin on jo käynyt näissä vaaleissa ja se sisältää demokratian toimivuuden näkökulmasta monia kysymyksiä. Asiaan on julkisuudessaakin useassa yhteydessä kevään aikana ehditty jo kiinnittää huomiota. Europarlamenttivaalien vaalijärjestelmän pohtiminen myös vaalirahoituksen näkökulmasta kuuluu kansanvalta 2007 –toimikunnan asialistalle.

Puheessa esitetty lupaus toteutettiin kun oikeusministeriö lähetti puolueiden välityksellä 23.6.2004 kirjeen vaaleissa valituille Euroopan parlamentin jäsenille ja varajäsenille (LIITE 5). Kirjeessä ministeriö toimitti ilmoitusvelvollisille vaalirahoituslomakkeen täyttöohjeineen ja antoi muitakin ohjeita ilmoituksen tekemiseksi. Kirje oli muutoin saman-

tyyppinen kuin vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen kansanedustajille ja varaedustajille lähetetty vastaava kirje (LIITE 4), mutta siihen oli lisätty seuraava teksti:

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että vaalirahoituslain 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan ehdokkaan on ilmoitettava myös ne tuet, jotka hänen tukiryhmänsä ja muu hänen tukemisekseen perustettu yhteisö on saanut. Lain mukaista ei siis ole esimerkiksi ilmoittaa pelkästään, että ehdokas on saanut tukiryhmältään 10 000 euroa, vaan tulee myös ilmoittaa, mistä tukiryhmä on tuen saanut.

Tekstissä ei esitetty uutta soveltamista kyseiselle lainkohdalle, vaan ainoastaan referoitiin hallituksen esityksen (8/2000 vp.) sivulla 41 (vasen alalaita) olevaa vastaavaa tekstiä.

Vaalirahoituskirjeiden lähettämiskäytäntöä jatkettiin oikeusministeri Luhtasen toimikaudella. Vuoden 2006 presidentinvaalissa kirje lähetettiin kaikille ehdokkaita asettaneille puolueille ja valitsijayhdistyksille (LIITE 6) ja vuoden 2007 eduskuntavaaleissa kaikille kansanedustajille ja varaedustajille (LIITE 7). Valitettavasti vuoden 2007 kirjeestä oli jäänyt pois edellä mainittu lisäteksti. Tämä johtuu allekirjoittaneen teknisestä kömmähdyksestä: kuten aina, laadin kirjeen ”vanhoille pohjille”, mutta epähuomiossa otin pohjaksi vuoden 2003 eduskuntavaalien vastaavan kirjeen, jossa kyseistä tekstiä ei vielä ollut. Olen tästä kömmähdyksestä, joka on käynyt ilmi vasta tätä selvitystä tehtäessä, pahoillani ja kannan siitä täyden vastuun.

Elokuun alussa 2004 käytiin lehdistössä oikeuskanslerinkin mainitsema lyhyt keskustelu erään Euroopan parlamentin jäsenen vaalirahoitusilmoituksesta. Helsingin Sanomien haastattelussa pidin kyseisen jäsenen 28.7.2004 tekemää ilmoitusta jonkin verran ylimalkaisena. Kyseinen EP:n jäsen täydensi ilmoitustaan 5.8.2004.

Yleensäkin olen tiedotusvälineille antamissani haastatteluissa pyrkinyt tuomaan esille näkemyksiäni (jotka sinänsä ovat omiani, eivätkä välttämättä oikeusministeriön virallisia kantoja) asioista siinä tarkoituksessa, että sanomisillani olisi jotain vaikutusta, joko välittömästi tai pitkällä aikavälillä. Oikeuskanslerin esille ottamissa ja muissakin haastattelulausunnoissa tarkoitukseni on ollut omalta osaltani vaikuttaa siihen, että ilmoitusvelolisten ilmoituskäytännöt olisivat vaalirahoituslain ja sen perustelujen mukaisia.

Vuoden 2007 hallitusneuvotteluita varten laadin 6.3.2007 muistion ”Ehdotus vaalijärjestelmän kehittämiseksi vaalikaudella 2007-2011” (LIITE 8). Toimitin muistion ministeriön silloiselle johdolle (ministeri, erityisavustaja ja kansliapäällikkö), hallintojohtajalle sekä lainvalmisteluosastolle. Lisäsin muistion alkuun ministeriön johdon esikunnasta saamani neuvon mukaisesti maininnan siitä, että muistion näkemykset ovat omiani eivätkä toistaiseksi edusta ministeriön virallista kantaa. Julkaisin muistion myös oikeusministeriön vaalisivuilla (www.vaalit.fi). Vaalirahoituksesta kirjoitin muistiossa (s. 12-13) seuraavaa:

14.3. Vaali- ja puoluerahoituksen läpinäkyvyys

Puoluelain (10/1969) mukaan puolueen on toimitettava oikeusministeriölle tuloslaskelmansa ja taseensa liitteineen sekä tilintarkastuskertomuksensa. Ministeriö valvoo puolueelle myönnettyjen valtionavustusten käyttöä sekä muutoinkin puoluelain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista puolueen ja sen piirijärjestöjen toiminnassa sekä tarkastaa puolueiden tilinpitoa ja varojen käyttöä. Tämä sääntely on ollut voimassa vuodesta 1987.

Ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta annetun lain (414/2000) mukaan vaaleissa läpimenneet ehdokkaat ja varamiehet sekä presidentinvaalissa kaikki ehdokkaat ovat velvollisia tekemään vaalien jälkeen ilmoituksen vaaleissa käyttämästään vaalirahoituksesta. Kunnallisvaaleissa ilmoitus tehdään kunnan keskusvaalilautakunnalle ja muissa vaaleissa oikeusministeriölle. Saapuneita ilmoituksia ei tarkasteta vaaliviranomaisessa. Ilmoituksen tekemättä jättämisestä tai sen sisällön mahdollisesta puutteellisuudesta tai virheellisyydestä ei seuraa mitään sanktiota, vaan ainoastaan ns. poliittinen vastuu.

Julkisessa keskustelussa tuodaan aika ajoin esille näkemyksiä, joiden mukaan puoluerahoituksen ja ehdokkaiden vaalirahoituksen läpinäkyvyydessä on edelleen toimomisen varaa. Vaalirahoituksen lähteet eivät näiden näkemysten mukaan tule riittävästi esille.

Euroopan neuvoston alainen Group of States Against Corruption (GRECO) tulee tekemään vuonna 2007 Suomeen erityisen maatarkastuksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta. Nykyinen hallitus antaa helmikuun 2007 alussa vastaukset GRECO:n vuonna 2006 tekemiin kirjallisiin kysymyksiin ja varsinainen on-site – tarkastus toimitetaan kesällä 2007 (ajankohta tarkentuu myöhemmin). Tarkastuksen jälkeen GRECO antaa tarkastetulle valtiolle suosituksen, jossa kiinnitetään huomiota mahdollisesti havaittuihin epäkohtiin.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan nykyinen puoluerahoituksen tarkastusmenettely ja ehdokkaiden vaalirahoituksen ilmoittamismenettely sopii hyvin vallitsevaan poliittiseen kulttuuriin. Sääntely antaa puolueille ja ehdokkaille riittävän minimivelvollisuuden tehdä rahoituksensa julkiseksi, mutta toisaalta se antaa myös mahdollisuuden julkistaa rahoitusta tarkemminkin, jos vain puolue tai ehdokas vain haluaa. On myös syytä todeta, että puolueet ovat velvollisia noudattamaan kirjanpitolain säännöksiä kuten muutkin rekisteröidyt yhdistykset. Oikeusministeriö ei näekään välitöntä tarvetta vaali- ja puoluerahoitusjärjestelmän uudistamiselle tässä vaiheessa. Mikäli muutoksia kuitenkin halutaan, niitä tulee edeltää laaja poliittinen keskustelu. Ministeriö haluaa myös painottaa, että jos puolueiden ja ehdokkaiden velvoitteita halutaan lisätä ja sanktioita asettaa, asiassa olisi huomioitava myös henkilöresurssikysymykset.

Oikeusministeriö ehdottaa, että hallitusohjelmaan otettaisiin seuraava maininta: *Euroopan neuvoston alainen Group of States Against Corruption (GRECO) suorittaa vuonna 2007 Suomessa maatarkastuksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta. Hallitus arvioi vaali- ja puoluerahoituksen laki- tai menettelytapamuutostarpeet GRECO:n antaman suosituksen jälkeen.*

Ehdotukseni kirjattiin 15.4.2007 laadittuun Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmaan sellaisenaan.

Oikeusministeri Braxin pyynnöstä laadin 14.5.2007 muistion ”Vaaleja ja puolueita koskevien hallitusohjelma- ja muiden asioiden valmistelusta” (LIITE 9). Siinä kirjoitin vaalirahoituksesta seuraavaa:

GRECO antaa Suomelle suosituksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta todennäköisesti joulukuussa 2007. Suosituksen antamisen jälkeen tulee päättää, 1) annetaanko eduskuntavaalijärjestelmätoimikunnalle¹ tammikuussa 2008 lisätehtävä ja lisämääräaika suosituksen mukaisten toimenpiteiden suunnittelemiseksi, vai 2) asetetaanko asiaa varten kokonaan toinen työryhmä tai toimikun-

¹ Vaalialuetoimikunta, joka luovutti mietintönsä 24.4.2008.

ta. Jälkimmäistä vaihtoehtoa tulee harkita silloin, jos puolueet haluavat eri henkilöt pohtimaan vaalijärjestelmää ja vaalirahoitusta.

Kansanedustaja Sasin esitettyä toukokuun lopulla 2007 näkemyksiään oikeusministeriön tehtävistä vaalirahoitusilmoitusten suhteen, keskustelin oikeusministerin kanssa asiasta ja selvitin hänelle ministeriön toimivaltuuksia ja roolia vaalirahoituslain ja hallituksen esityksen pohjalta.

GRECO:n annettua suosituksensa joulukuussa 2007 laadin 11.1.2008 muistion ”Puolue- rahoituksen ja ehdokkaiden vaalirahoituksen läpinäkyvyyden lisääminen” ja jaoin sen ministeriön johdolle (ministeri, erityisavustajat ja kansliapäällikkö) sekä lainvalmistelu- osastolle. Tämä muistio toimitettiin oikeuskanslerille jo oikeusministeriön 17.6.2008 antaman selvityksen liitteenä.

Oikeusministerin pyynnöstä kirjoitin hänelle puheluonnoksen Transparency Suomi ry:n ja oikeusministeriön 22.1.2008 järjestämään seminaariin ”Onko poliittinen rahoitus riit- tävän avointa?”. Ministerin puheen lopullinen versio toimitettiin oikeuskanslerille jo oi- keusministeriön 17.6.2008 antaman selvityksen mukana.

Yhteenveto

Edellä selostetun mukaisesti olen vuodesta 2003 kiinnittänyt huomiota vaalirahoituslain epäkohtiin ja tuonut havaintoni tiedoksi myös esimiehelleni. Esimieheni ovat olleet myös hyvin tietoisia tiedostusvälineille antamistani haastatteluista. Haastatteluja antamalla olen omalta osaltani koettanut osallistua vaalirahoituksesta käytyyn julkiseen keskusteluun ja pyrkinyt silläkin tavoin vaikuttamaan asian kehittämiseen ja antamaan neuvontaa.

Olen myös tehnyt aloitteita vaalirahoituslainsäädännön ja ilmoituskäytäntöjen kehittämiseksi.

LIITE 1: Muistio 17.6.2003: Vuoden 2003 eduskuntavaalit - Kokemuksia ja kehittämis- ehdotuksia

LIITE 2: Muistio 9.1.2004: Toimikunnan asettaminen laatimaan ehdotus koskien Suo- men vaalijärjestelmän eräitä periaatteellisia kysymyksiä

LIITE 3: Aihioita oikeusministerin puheeksi 25.5.2004

LIITE 4: OM:n kirje 20.3.2003 Kansanedustajille ja varaedustajille

LIITE 5: OM:n kirje 23.6.2004 Euroopan parlamentin jäsenille ja varajäsenille

LIITE 6: OM:n kirje 2.2.2006 Presidenttiehdokkaita asettaneille puolueille ja valitsijayh- distyksille

LIITE 7: OM:n kirje 23.3.2007 Kansanedustajille ja varaedustajille

LIITE 8: Muistio 6.3.2007: Ehdotus vaalijärjestelmän kehittämiseksi vaalikaudella 2007- 2011

LIITE 9: Muistio 14.5.2007: Vaaleja ja puolueita koskevien hallitusohjelma- ja muiden asioiden valmistelusta

OIKEUSMINISTERIÖ

Arto Jääskeläinen

MUISTIO

17.6.2003

VUODEN 2003 EDUSKUNTAVAALIT: Kokemuksia ja kehittämisehdotuksia

Tässä muistiossa arvioidaan vaalijärjestelmän teknisiä kehittämistarpeita vuoden 2003 eduskuntavaalien kokemusten valossa. Liitteessä on tilastoja äänestysaktiivisuudesta ja äänestyspaikoista vuosina 1991-2003.

1. Äänestysaktiivisuus

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa äänestysaktiivisuus nousi edellisistä eduskuntavaaleista 1,4 prosenttiyksikköä 69,7 %:iin. Verrattuna edellisiin (2000) kunnallisvaaleihin lisäystä tuli 13,8 prosenttiyksikköä. Kuitenkin verrattuna vuoden 2000 presidentinvaaliin äänestysaktiivisuus oli 10,5 prosenttiyksikköä alhaisempaa.

Äänestysaktiivisuuden nousun syinä voidaan mainita ainakin seuraavat tekijät: aiempaa kiinnostavampi ja selkeämpi vaaliasetelma ("pääministerivaalit") sekä joukko kiinnostavia yksittäisiä ehdokkaita. Aktiivisuus oli suurinta Helsingin, Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Vaasan vaalipiirissä (70-74%) sekä matalinta Ahvenanmaalla (60 %) ja Itä-Suomen vaalipiireissä (65-66%). Suurimmissa vaalipiireissä oltiin siis aktiivisimpia ja pienimmissä vaalipiireissä vähiten aktiivisia. Tällä lienee selvä yhteys siihen, että koska pienissä vaalipiireissä kansanedustajan paikkoja oli vähän, siellä oli myös vähän ehdokkaita ja siten myös vähemmän valinnanvaraa. Kaiken kaikkiaan nämä vaalit näyttivät vahvistavan käsitystä, että äänestysaktiivisuus todellakin riippuu ensisijaisesti vaaliasetelmasta ja politiikan teon sisällöstä, ei vaalien teknisistä seikoista.

Vaalipäivän äänestys oli selvästi aktiivisempaa kuin ennakkoäänestys: äänioikeuttaan käyttäneistä ennakkoon äänesti 37 % ja vaalipäivänä 63 %. Vaalipäivänä äänesti noin 1 753 000 äänioikeutettua, mikä on vaalipäivän suurin äänestäjänmäärä sitten vuoden 1994 presidentinvaalin 1. kierroksen. Äänestämisen keskittyminen vaalipäivään kertonee siitä, että useammat äänestäjät halusivat miettiä ratkaisuaan ja seurata vaalikamppailun loppuun asti. Vaaliviikon kampanjointi onnistui ilmeisesti myös tavoittamaan äänestäjiä melko hyvin. Esimerkiksi televisiokanavien suuret vaalikeskustelut käytiin perinteiseen tapaan vaalipäivää edeltävinä keskiviikkona ja torstaina, jolloin ennakkoäänestys oli jo päättynyt. Tämän kokemuksen valossa voidaan asettaa kyseenalaiseksi joidenkin kuntien toimenpiteet, joissa vaalipäivän äänestyspaikkoja vähennetään, mutta ennakkoäänestyspaikkoja lisätään. Ennakkoäänestysmahdollisuuksien lisääminen vaalipäivän äänestyksen kustannuksella ei liene äänestäjien toivoma kehityssuunta, koska se ikään kuin "pakottaa" äänestäjät tekemään äänestyspäätöksensä ennen kuin vaalikamppailu on loppunut ja ennen kuin kaikki päätöksen tueksi tarvittava tieto on tullut esiin. Suomen vaalijärjestelmässä ei ole mahdollista perua ennakkoääntä ja äänestää vaalipäivänä uudelleen.

2. Vaaleista tiedottaminen

Jokaiselle äänioikeutetulle, jonka osoite oli väestötietojärjestelmässä, lähetettiin postitse kotiin ilmoitus äänioikeudesta (ilmoituskortti), jossa oli mainittu mm. äänestäjän vaalipiiri ja vaalipäivän äänestyspaikan osoite, kotikunnan keskusvaalilautakunnan ja maistraatin yhteystiedot ja ennakkoäänestysajanjakso. Kortin kääntöpuolella oli lisäksi ohjeita äänestämisestä sekä viittaukset oikeusministeriön internetsivuille ja maksuttomaan puhelinpalvelunumeroon. Ulkosuomalaisille lähetettiin ilmoituskortin mukana myös tiedote kaikista ulkomailla olevista ennakkoäänestyspaikoista ja niiden yhteystiedoista.

Oikeusministeriön vaalisivuilla www.vaalit.fi on yleistä tietoa vaaleista sekä mm. äänestysohjeet ja yleisten ennakkoäänestyspaikkojen luettelo. Sivulla oli myös linkki Väestörekisterikeskuksen äänestyspaikkapalveluun, josta saattoi selvittää osoitteen avulla yleisten ennakkoäänestyspaikkojen ja vaalipäivän äänestyspaikan sijainnin kartalla. Vaalisivuilla on myös vaaleihin liittyvää tilasto- ja tulostietoa. Sivulla kävijöitä rekisteröitiin 3.-20.3.2003 yhteensä noin 108 000. Vilkkainta sivujen käyttö oli vaalipäivänä ja vaalipäivää seuraavana maanantaina, jolloin sivuilta haettiin tulostietoja.

Ensi kertaa käytössä olleeseen oikeusministeriön maksuttomaan vaalipalvelunumeroon 0800 1 57575 (ruotsiksi 0800 1 38383) soitettiin 6.2. – 16.3.2003 yhteensä 10 300 puhelua, joista 88 % oli tiedusteluja yleisistä ennakkoäänestyspaikoista ja 5 % tiedusteluja vaalipäivän äänestyspaikoista.

Oikeusministeriö ja Eduskunta tekivät yhteistyönä TV-tietoiskun. Yleisradio esitti sitä TV1:ssä ja TV2:ssä yhteensä 47 kertaa, mutta vain 11 kertaa esitys oli ns. prime time –aikaan (klo 18-23). Tämä oli ehdottomasti liian vähän. Jos tietoiskuja jatkossa tehdään, niiden esittämisestä on sovittava YLE:n ja muiden kanavien kanssa täsmällisemmin kuin nyt tapahtui.

Oikeusministeriö, Väestörekisterikeskus ja Suomen Posti Oyj laativat kukin omia lehdistötiedotteitaan vaaleihin ja äänestykseen liittyen. Oikeusministeriö pyrki koordinoimaan muiden tahojen tiedottamista tutustumalla tiedotteisiin ennen niiden julkaisemista. Tässä onnistuttiin kohtalaisen hyvin.

Oikeusministeriön ja median yhteistyö sujui näissäkin vaaleissa hyvin.

Jatkossa äänestäjille suoraan toimitettavaa informaatiota voitaisiin parantaa esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- ilmoituskorttiin voitaisiin lisätä tiedot äänestäjän lähimmästä yleisestä ennakkoäänestyspaikasta (kotiosoitteesta katsoen) tai ilmoituskortin mukana voitaisiin lähettää lista kaikista oman kunnan alueella olevista yleisistä ennakkoäänestyspaikoista. Tämä kuitenkin vaatisi vaalilain 21 §:n 1 momentin muuttamista;
- ensi kertaa äänestäville tai muillekin nuorille äänestäjille voitaisiin lähettää ilmoituskortin mukana lisäinformaatiota poliittisesta järjestelmästä sekä äänestämisestä ja sen merkityksestä;
- vaalipiirimuutoksista tiedotettaisiin ao. äänestäjille erikseen. Näissä eduskuntavaaleissa 11 kuntaa oli eri vaalipiirissä kuin edellisissä vaaleissa. Näiden kuntien äänestäjille ei lähetetty ilmoituskortissa olleiden tietojen lisäksi mitään erityisinformaatiota asiasta. Vaikka tiedonkulussa ei yleisesti ottaen tuntunutkaan olevan ongelmaa, joistakin yksittäisistä kommentteista voidaan kuitenkin tehdä se johtopäätös, että seuraavissa vaaleissa vastaavissa tapauksissa tällaista informaatiota voitaisiin hyvinkin harkita.

3. Vaaliviranomaisorganisaation toimivuus

Vaaliviranomaisorganisaatio eduskuntavaaleissa on seuraava:

- oikeusministeriö,
- vaalipiirilautakunnat,
- kuntien keskusvaalilautakunnat,
- kuntien vaalilautakunnat, vaalitoimikunnat ja ennakkoäänestyksen vaalitoimitsijat,
- Väestörekisterikeskus ja maistraatit sekä
- ulkoasiainministeriö ja edustustot toimipaikkoineen.

Oikeusministeriö antoi vaaliviranomaisille vaaliohjeet 1-7 ja vaalitietojärjestelmän käyttöohjeet 1-6 sekä puhelinneuvontaa tarvittaessa. Atk-asioissa puhelin- ja muuta neuvontaa antoi ministeriön toimeksiannosta TietoEnator Oyj.

Oikeusministeriö järjesti yhden koulutustilaisuuden ja yhden palautetilaisuuden vaalipiirilautakuntien puheenjohtajille ja sihteereille, yhden koulutustilaisuuden vaalipiirilautakuntien atk-vastaaville sekä 12 koulutustilaisuutta keskusvaalilautakuntien puheenjohtajille ja sihteereille. Keskusvaalilautakunnat kouluttivat harkintansa ja tarpeen mukaan vaalilautakunnat, vaalitoimikunnat ja vaalitoimitsijat.

Kaiken kaikkiaan yhteistyö vaaliviranomaisten kesken sujui hyvin.

4. Ennakkoäänestys

Yleistä

Toukokuussa 2002 voimaan tulleen vaalilain muutoksen (247/2002) mukaisesti kotimaan yleisistä ennakkoäänestyspaikoista päättävät kunnat itse. Kunnat päättävät, paitsi ennakkoäänestyspaikkojen lukumäärän ja sijainnin kunnassa, myös niiden aukiolopäivät ja päivittäiset aukioloajat. Pääsääntö on, että ennakkoäänestyspaikka on avoinna kaikkina ennakkoäänestysajanjaksoon sattuvina päivinä, mutta kunta voi erityisestä syystä, joka voi olla lähinnä vain alueen oletettu pieni äänestäjämäärä, määrätä, että paikka ei ole auki kaikkina päivinä, vaan esimerkiksi vain arkipäivinä taikka vain yhtenä päivänä.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa yleisiä ennakkoäänestyspaikkoja oli yhteensä 713, mikä on 63 enemmän kuin vuoden 1999 eduskuntavaaleissa ja 55 enemmän kuin vuoden 2000 kunnallisvaaleissa.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaisesti ennakkoäänestys tulee järjestää aatteellisilta ja taloudellisilta kytkennöiltään mahdollisimman puolueettomissa tiloissa. Tällaisia ovat lähinnä kunnan omat virastot, esim. kunnantalot, kirjastot ja palvelukeskukset sekä lisäksi Suomen Posti Oyj:n tai Ahvenanmaan postin postikonttorit. Suomen Posti ja oikeusministeriö solmivat kesäkuussa 2002 puitesopimuksen ennakkoäänestyksen järjestämisestä siten, että Posti tarjoutui järjestämään ennakkoäänestyksen 165:ssä kunnassa 271:ssä konttorissaan. Kunnista 132 teki Postin kanssa varsinaisen sopimuksen ennakkoäänestyksen järjestämisestä ja postikonttoreita oli ennakkoäänestyspaikkoina 231. Puitesopimus tehtiin myös Ahvenanmaan postin kanssa ja Ahvenanmaalla postikonttoreita oli ennakkoäänestyspaikkoina 15.

Lähes kaikki suuret kaupungit käyttivät postikonttoreita ennakkoäänestyspaikkoina. Posteissa annettiin 63 % kaikista yleisissä ennakkoäänestyspaikoissa annetuista äänistä. Pelkästään omissa virastoissaan ennakkoäänestyksen järjestivät suurista kaupungeista mm. Pori, Joensuu, Rauma, Mikkeli, Seinäjoki, Nokia ja Kemi. Vertailtaessa ennakkoon äänestäneiden määriä vuoden 1999 ja 2003 eduskuntavaaleissa esimerkiksi Seinäjoella ja Joensuussa, voidaan todeta määrien pysyneen suurin piirtein samalla tasolla: Seinäjoella vuonna 1999 äänesti ennakkoon kahdessa postissa noin 8600 äänestäjää ja vuonna 2003 kolmessa kunnan ennakkoäänestyspaikassa noin 8200 äänestäjää. Joensuussa vastaavat luvut olivat vuonna 1999 (neljä postia) noin 9 700 äänestäjää ja vuonna 2003 (neljä kunnan ennakkoäänestyspaikkaa) noin 10 300 äänestäjää.

Kuhmossa, Suomussalmella ja Inarissa toteutettiin järjestely, jossa harvaan asutulla alueella oli ennakkoäänestyspaikkana bussi tai vastaava, joka oli äänestyspaikkarekisteriin merkityssä osoitteessa ennalta määrätyn ajan ja siirtyi sitten seuraavaan paikkaan. Kokemukset tällaisesta ”liikkuvasta” äänestyspaikasta olivat hyvät.

Ennakkoäänestyspaikoista tiedottaminen

Useissa kunnissa ennakkoäänestyspaikat olivat muuttuneet edellisistä vaaleista. Kunnat kuitenkin tiedottivat ennakkoäänestyspaikoista hyvin: kunnan tiedotteissa, paikallislehdissä, kuulutuksin ja internetsivuilla. Lisäksi koko maan ennakkoäänestyspaikat olivat nähtävissä oikeusministeriön internet-sivuilla www.vaalit.fi ja niistä voitiin kysellä myös edellä mainitusta ministeriön maksuttomasta puhelinpalvelunumerosta. Lisäksi useat sanomalehdet julkaisivat levikkialueidensa ennakkoäänestyspaikkaluetteloita uutisaineistona. Saadun palautteen perusteella voidaankin todeta, että äänioikeutetut olivat hyvin selvillä ennakkoäänestysmahdollisuuksista.

Kehittämistarpeita

Saadun palautteen mukaan ennakkoäänestys sujui pääosin ongelmitta. Ennakkoon äänestäneiden määrä vähentyi hieman, samoin ennakkoon äänestäneiden suhteellinen osuus kaikista äänestäneistä, mutta tämän voidaan katsoa johtuvan edellä sanotun mukaisesti siitä, että aiempaa useammat äänioikeutetut halusivat seurata vaalikamppailun loppuun ja äänestää vasta vaalipäivänä.

Ennakkoäänestyksen toimittamisen osalta voidaan ottaa esiin kaksi yksityiskohtaa, joissa saattaa olla kehittämistarpeita.

Ruuhkat ennakkoäänestyspaikoilla. Monissa taajamien ennakkoäänestyspaikoissa oli ruuhkaa, mikä näkyi pitkinä jonoina. Tämä ei kuitenkaan johtunut siitä, että ennakkoäänestyspaikkoja sinänsä oli liian vähän, vaan siitä, että ennakkoäänestyspaikat oli sijoitettu sellaisiin tiloihin, joihin mahtui liian vähän äänestyskoppeja ja äänestyksen vastaanottopisteitä ja/tai siitä, että ennakkoäänestyspaikassa oli muista syistä liian vähän vaalitoimitsijoita nimenomaan äänestyksen vastaanottopisteissä. Äänestystoimituksessa aikaa ei vie äänestäjän äänestyskopissa käynti, vaan se, kun vaalitoimitsija leimaa äänestyslipun, lippu suljetaan vaalikuoreen, vaalikuori ja lähetekirje suljetaan lähetekuoreen sekä äänioikeusrekisteriin tehdään merkintä siitä, että äänestäjä on äänestänyt. Esimerkiksi joissakin posteissa oli vain kolme vaalitoimitsijaa, joista yksi tarkisti äänestäjien henkilöllisyyden ja antoi äänestyslipun ja kaksi muuta oli ottamassa äänestyksiä vastaan. Kaksi vastaanottopistettä on kuitenkin

ehdottomasti liian vähän, jos kyseessä on vähänkin vilkkaampi ennakkoäänestyspaikka. Kuntien tulisikin jatkossa huolehtia siitä, että vastaanottopisteitä on riittävästi. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ennakkoäänestyspaikassa tulee olla riittävästi henkilöstöä ja että ennakkoäänestyspaikka sijoitetaan riittävän suureen tilaan. Oikeusministeriö voi kuitenkin antaa tästä kunnille vain suosituksia, päätösvalta asiassa jää edelleen kunnille.

Äänestäjän henkilöllisyyden selvittäminen. Valtakunnan mediassakin esillä ollut ongelma johtui siitä, että vaalilain mukaan äänestäjän on todistettava henkilöllisyytensä vaalivirkailijalle. Oikeusministeriön vaaliohjeissa todettiin, että pääsääntöisesti äänestäjän tulee todistaa henkilöllisyytensä kuvallisella, viranomaisen antamalla henkilöllisyystodistuksella, esim. ajokortilla, passilla ja kuvallisella kelakortilla. Ohjeissa todettiin myös, että tällaista asiakirjaa äänestäjältä ei kuitenkaan ole ehdottomasti vaadittava, jos hänen henkilöllisyytensä on muutoinkin varmasti todettavissa, esimerkiksi silloin, jos vaalitoimitsija tuntee äänestäjän. Äänestäjille lähetetyissä ilmoituskorteissa oli lisäksi maininta, että jos äänestäjää ei ole muuta henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa, hän voi saada poliisilaitokselta maksuttoman, väliaikaisen henkilökortin äänestämistä varten. Sanottu perustuu valtioneuvoston oikeuskanslerin päätökseen 15.1.1997 (nro 978/1/96). Ongelma syntyi siitä, että erityisesti iäkkäillä ihmisillä ei ollut minkäänlaista kuvallista henkilöllisyystodistusta mukanaan tai he eivät edes omistaneet sellaista, eivätkä vaalitoimitsijat tunteneet heitä. Iäkkäät henkilöt eivät myöskään halunneet tai voineet hakea poliisilaitokselta maksutonta henkilökorttia. Joillekin vaalitoimitsijoille ei myöskään ollut riittävä todistus se, että äänestäjän saattajat tai muut äänestäjät tunsivat äänestäjän ja todistivat hänen henkilöllisyytensä. Jatkossa oikeusministeriön vaaliohjeissa on annettava laajempia ohjeita äänestäjän henkilöllisyyden selvittämisestä. Niissä on syytä painottaa, että henkilöllisyyden selvittäminen on kokonaisvaltainen prosessi ja että vaalitoimitsija voi ottaa huomioon muutakin kuin pelkästään asiakirjoihin pohjautuvaa näyttöä.

5. Vaalipäivän äänestys

Vaalipäivän äänestys sujui sekin pääosin hyvin, joskin edellä mainittuja äänestäjien henkilöllisyyden todistamiseen liittyviä tilanteita esiintyi.

Vaalipäivän äänestyksestä huolehtivat vaalilautakunnat, joihin kuuluu viisi jäsentä, jotka ovat luottamusmiehiä ja edustavat vaalipiirissä toimivia poliittisia puolueita. Joillakin kunnilla on ollut vaikeuksia saada riittävästi henkilöstöä vaalilautakuntien jäseniksi. Syinä on mainittu kiinnostuksen puute tehtävää kohtaan ja/tai palkkiopolitiikka, joka tosin vaihtelee kunnittain. Oikeusministeriö saa lisäksi aika ajoin äänestäjien kommentteja siitä, että vaalilautakuntien jäsenet eivät tunnu olevan tehtäviensä tasalla tai että he ovat epäystävällisiä tai muutoin toimivat siten, että äänestystapahtuma muodostuu vähemmän miellyttäväksi.

Vaalilautakunnat suorittavat äänestysten vastaanoton ja äänten alustavan laskennan. Äänestysten vastaanoton osalta voidaan todeta, että ennakkoäänestyksiä vastaanottavat vaalitoimitsijat eivät ole luottamusmiehiä. Lisäksi alustavaa äänten laskentaa voidaan pitää melko teknisenä toimituksena, koska äänet tarkastuslasketaan joka tapauksessa valtiollisissa vaaleissa vaalipiirilautakunnassa ja kunnallisvaaleissa kunnan keskusvaalilautakunnassa. Näillä perusteilla voitaisiinkin ehkä herätellä keskustelua siitä, pitäisikö vaalilaista poistaa vaatimus siitä, että vaalilautakunnan jäsenen tulee edustaa poliittista puoluetta. Tällä tavoin vaalilautakuntiin saatettaisiin saada ehkä nykyistä enemmän asiansa osaavia henkilöitä.

Poliittisten puolueiden edustus säilyisi edelleen vaalipiirilautakunnassa ja kunnan keskusvaalilautakunnassa sekä vaalitoimikunnissa.

6. Ennakkoäänestys ulkomailla

Ennakkoäänestyspaikkoina olevia edustustoja ja niiden toimipaikkoja oli 89:ssä valtiossa kaikkiaan 237. Tämä oli 26 paikkaa ja seitsemän valtiota enemmän kuin vuoden 1999 vaaleissa. Edustustoissa äänesti noin 26 000 äänioikeutettua, joista noin 18 000 oli ulkosuomalaisia ja noin 8000 Suomessa asuvia äänioikeutettuja. Vuoden 1999 vaaleissa edustustoissa äänesti noin 23 000 äänioikeutettua.

Ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen kattavuudesta ja äänestysmahdollisuuksien riittävydestä käydään keskustelua lähes jokaisen vaalin jälkeen. Ulkomailla asuva tai oleskeleva äänioikeutettu katsoo usein äänioikeutensa käytännössä menneen, kun lähin äänestyspaikka on satojen kilometrien päässä ja hän joutuu itse kustantamaan matkansa sinne. Ennakkoäänestyspaikkoina olevat edustustot säädetään valtioneuvoston asetuksella. Sitä varten oikeusministeriö pyytää ulkoasiainministeriötä laatimaan ehdotuksen kysymykseen tulevista edustustoista ja niiden toimipaikoista. Ehdotusta laadittaessa huomioon otettavia seikkoja ovat alueella asuvien tai oleskelevien Suomen kansalaisten lukumäärä sekä ennakkoäänestyksen järjestämisestä edustustolle aiheutuvat kustannukset. Kustannusten osalta on yleensä lähdetty siitä, että niiden ei tule olla kohtuuttomia suhteessa äänestävien määrään. Käytettävissä olevan määrärahan lisäksi huomioidaan edustuston kulloisetkin henkilöstöresurssit. Yleensä ottaen voidaan todeta, että sellainen järjestely, jossa kaikki 4,1 miljoonaa eduskuntavaaleissa äänioikeutettua voisivat vaivattomasti käyttää äänioikeuttaan vaalien aikaisesta oleskelupaikastaan riippumatta, on erittäin vaikea toteuttaa. Erityisesti tämä koskee ulkomailla oleskelevia äänioikeutettuja.

Ulkomailla tapahtuvan äänestämisen helpottamiseksi on aika ajoin esitetty mm. siirtymistä kirjeäänestykseen ainakin ulkosuomalaisten osalta. Tämän tyyppiset äänestämistavat poikkeaisivat kuitenkin siitä vaalijärjestelmämme keskeisestä periaatteesta jonka mukaan äänestämisen tulee tapahtua vaaliviranomaisen valvonnassa vaalisalaisuuden ja vaalivapauden turvaamiseksi. Lisäksi yksittäisten kirjeiden kulkunopeus maapallon eri puolilta saattaisi vaihdella kovinkin paljon ja osa äänistä saattaisi saapua kotimaahan liian myöhään. Vielä voidaan todeta, että vain noin puolet ulkosuomalaisista ovat ilmoittaneet osoitteensa Suomen väestötietojärjestelmään, jolloin kirjeäänestysasiakirjat voitaisiin lähettää vain noin 100 000:lle äänioikeutetulle. Jos ja kun lähtökohtana pidetään kaikkien, niin koti- kuin ulkomaassakin asuvien äänioikeutettujen tasapuolista kohtelua tässä suhteessa, ei sanottuja ehdotuksia voitane toteuttaa.

Ulkomailla voitaisiin kuitenkin harkita samantyyppistä kiertävää tai ”liikkuvaa” ennakkoäänestyspaikkaa kuin edellä mainittiin mm. Suomusalmen osalta.

7. Ääntenlaskenta

Ääntenlaskennan osalta vaalilakiin oli tehty kaksi muutosta: Ennakkoäänät laskettiin äänestysalueittain ja vaalisalaisuuden säilymistä pienissä äänestysalueissa tehostettiin. Uudistukset liittyivät toisiinsa siten, että jos äänestysalueen ennakkoäänierä tai vaalipäivän äänten erä on alle 50, ennakkoäänät ja vaalipäivän äänet yhdistetään ja lasketaan yhtenä eränä. Yhdistämisen suorittaa keskusvaalilautakunta, jolle asianomaiset vaalilautakunnat vaalipäivän

iltana tuovat äänestysalueensa äänestysliput. Jos keskusvaalilautakunta arvioi, että äänestysalue on niin pieni, että siinä äänestää sekä enakkoon että vaalipäivänä yhteensä alle 50 äänestäjää, keskusvaalilautakunnan on ääntenlaskennassa yhdistettävä tällaisen äänestysalueen äänet johonkin toiseen äänestysalueeseen.

Ennakkoäänten lajittelu äänestysalueittain sujui teknisesti hyvin suurissakin kaupungeissa. Ainoastaan yhdessä kaupungissa (Kemi) lajittelua ei – keskusvaalilautakunnan virheellisestä menettelystä johtuen – suoritettu. Ennakkoäänten laskenta äänestysalueittain sujui vaalipiirilautakunnissa ongelmitta.

Pieniä äänestysalueita syntyi yllättävän paljon: 180 äänestysalueessa ennakkoääniä oli alle 50 ja 10 äänestysalueessa vaalipäivän äänten määräksi arvioitiin alle 50. Lisäksi 17 äänestysaluetta yhdistettiin toisiin äänestysalueisiin. Äänestysalueita oli koko maassa 2914.

Muutamassa kunnassa suurin osa äänestysalueista määrättiin pieniksi. Esimerkiksi Korsholman 22 äänestysalueesta 13 oli pieniä. Käytännössä tämä tarkoitti, että noiden 13 äänestysalueen vaalilautakunnat eivät laskeneet äänestyslippuja vaalihuoneistossa, vaan ne toimittivat äänestysliput keskusvaalilautakunnalle, joka sitten suoritti näiden äänestysalueiden äänestyslippujen alustavan laskennan. Keskusvaalilautakunta huolehti näin äänestyslippujen alustavasta laskennasta ja tietojen ilmoittamisesta vaalitietojärjestelmään. Keskusvaalilautakunnalla oli mahdollisuus pyytää vaalilautakuntien jäseniä laskentahenkilöstöksi tai ottaa muuta laskentahenkilöstöä.

Jos kesän 2004 europarlamenttivaaleissa äänestysaktiivisuus jää alhaiseksi, pieniä äänestysalueita syntyy huomattavasti enemmän kuin eduskuntavaaleissa. On jopa oletettavaa, että joissain kunnissa kaikki äänestysalueet tulevat pieniksi ja sen lisäksi äänestysalueita joudutaan vielä yhdistämään. Käytännössä tämä merkitsee, että keskusvaalilautakunta suorittaa kunnan kaikkien äänten alustavan laskennan.

Oikeusministeriö on saanut ennakkoäänten äänestysalueittaisesta laskemisesta sekä positiivista että negatiivista palautetta. Positiivisen palautteen mukaan kunnan äänestysalueiden poliittinen väri tulee nyt selkeästi esille, aiemminhan sitä on voitu arvioida vain vaalipäivän äänten perusteella. Negatiivisen palautteen mukaan vaalisalaisuus ei ole täysin turvattu uudessakaan menettelyssä, vaan se on jopa heikentynyt, koska aiemmin kunnan kaikki ennakkoäänet laskettiin yhtenä eränä. Jotkut äänestäjät ovatkin äänestäneet aiemmin enakkoon nimenomaan siksi, että heidän vaalisalaisuutensa varmasti säilyisi. Tämä on kuitenkin toisaalta johtanut siihen, että vaalipäivänä äänestysalueilla kävi yhä vähemmän äänestäjiä, jolloin taas heidän vaalisalaisuutensa saattoi vastaavasti heiketä. Uudistuksessa asetettua rajaa (50 äänestyslippua) ei joidenkin palautteiden mukaan pidetä täysin riittävänä, koska sekin voi johtaa vaalisalaisuuden paljastumiseen käänteisesti, esimerkiksi seuraavasti: Ehdokas ja äänestäjä tuntevat toisensa. Äänestäjä äänestää enakkoon. Äänestäjä kuuluu äänestysalueeseen, jossa annetaan 54 ennakkoääntä, mutta kyseinen ehdokas ei saa yhtään ennakkoääntä. Ääntenlaskennassa ei selviä se, ketä ehdokasta äänestäjä äänesti, mutta se selviää, että hän ei äänestänyt kyseistä ehdokasta. Pienillä paikkakunnilla tästä saattaa aiheutua ihmisten kanssakäymiseen liittyviä ongelmia.

Jotta vaalisalaisuus voitaisiin jatkossa yhä paremmin turvata ja jotta ääntenlaskennan järjestelyt kunnassa erityisesti niitä vaaleja silmällä pitäen, joissa äänestysaktiivisuus on

alhaista, olisivat tarkoituksenmukaisia, voitaisiin harkita seuraavaa pientä muutosta vaalilain 82 §:n 2 momenttiin:

Jos voidaan perustellusti arvioida, että äänestysalueella äänestää ennakkoon ja vaalipäivänä yhteensä vähemmän kuin 50 henkilöä, tai jos perustellusta syystä vaalisalaisuuden turvaaminen muutoin sitä edellyttää, kunnan keskusvaalilautakunnan on hyvissä ajoin ennen vaalipäivää määrättävä ja muissa kuin kunnallisvaaleissa vaalipiirilautakunnalle ilmoitettava, että äänestysalueen ennakkoäännet ja vaalipäivän äännet sekä jonkin toisen äänestysalueen tai joidenkin toisten äänestysalueiden ennakkoäännet ja vaalipäivän äännet lasketaan yhdessä. Tällöin kyseisten äänestysalueiden vaalilautakunnat eivät suorita vaalipäivän äänen alustavaa laskentaa, vaan toimittavat äänestysliput alustavaa laskentaa varten keskusvaalilautakunnalle.

Muutos antaisi keskusvaalilautakunnalle mahdollisuuden yhdistää eri äänestysalueiden äänestysliput laskennassa toisiinsa muulloinkin kuin silloin, jos äänestysalueessa annetaan vähemmän kuin 50 ääntä.

8. Vaalitietojärjestelmä

Vaalitietojärjestelmä toimi eduskuntavaaleissa moitteettomasti. Vaalitietojärjestelmän kehittämisestä, mukaan lukien sähköisen äänestämisen kehittäminen, on laadittu oma muistionsa 19.5.2003.

9. Vaalien kustannukset

Vaalien kustannusten raportointi on tätä kirjoitettaessa kesken vielä kesken. Vaalimomentin (25.70.21) käyttöraportin mukaan momentilta on maksettu 1.1.-31.5. vaalimenoja noin 11 728 000 euroa. Lopulliset kustannukset ovat kuitenkin jonkin verran tätä suuremmat.

10. Vaalirahoitusilmoitukset

Lakia ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta (414/2000) sovellettiin ensi kertaa eduskuntavaaleissa. Vaalirahoitusilmoituksen olivat velvollisia tekemään vaaleissa valitut kansanedustajat sekä vaalien tulosta vahvistettaessa määrättyt varaedustajat. Ilmoitus tuli tehdä viimeistään 19.5.2003. Määräaikaan mennessä ilmoituksen tekivät kaikki 200 kansanedustajaa sekä 66 varaedustajaa 71:stä. Viidelle varaedustajalle oikeusministeriö toimitti muistutuskirjeen ilmoituksen tekemisestä 22.5. Juhannukseen mennessä näitä puuttuvia ilmoituksia ei kuitenkaan ministeriöön ollut saapunut.

Oikeusministeriö julkaisi vaalirahoitusilmoitukset www.vaalit.fi -sivuilla sitä mukaan kuin niitä saapui. Suurin osa ilmoituksista saapui kolmen viimeisen päivän aikana (torstai, perjantai ja maanantai), mutta kaikki saapuneet ilmoitukset saatiin vietyä vaalisivuille määräpäivän iltaan mennessä.

Vaalirahoituslain toimivuudesta ja ilmoitusten sisällöstä käytiin tiedotusvälineissä lyhyehkö julkinen keskustelu. Keskustelussa nousi esille joidenkin ilmoitusten ylimalkaisuus ja epäinformatiivisuus, mutta toisaalta myös se, että ilmoitukset kuitenkin antoivat melko hyvän kokonaiskuvan eduskuntavaalien rahoituksesta. Suurennuslasin alle joutuivat erityisesti ne

ilmoitukset, joissa ehdokkaan kampanjarahoituksen lähteeksi oli merkitty oma tukiryhmä kertomatta sitä, mistä tukiryhmä oli rahoituksen hankkinut. Käydyssä keskustelussa ei kuitenkaan tullut esiin vaatimuksia muuttaa vaalirahoituslakia. Sen sijaan oli puhetta siitä, että oikeusministeriö voisi vaalirahoituslain 6 §:n mukaisesti antaa tarkempia määräyksiä tai ohjeita siitä, mitä vaalirahoitusilmoituksessa tulisi kertoa.

11. Vaalivalitukset

Vaalivalituksia tehtiin neljä: Helsingin hallinto-oikeudelle yksi (1) koskien Uudenmaan vaalipiirin vaalitulosta sekä Kouvolan hallinto-oikeudelle kolme (3) koskien Kymen vaalipiirin vaalitulosta. Vaikka vaalivalitukset tulee vaalilain 102 §:n mukaan käsitellä kiireellisinä, kaikki neljä valitusta ovat vielä tätä kirjoitettaessa ratkaisematta, joten vaalien tulos ei ole vielä lainvoimainen.

**TOIMIKUNNAN ASETTAMINEN LAATIMAAN EHDOTUS KOSKIEN SUOMEN
VAALIJÄRJESTELMÄN ERÄITÄ PERIAATTEELLISIA KYSYMYKSIÄ**

1. Vanhasen hallituksen hallitusohjelma ja hallituksen strategia-asiakirja

Pääministeri Vanhasen hallituksen hallitusohjelma (24.6.2003):

”Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa tarkastellaan edustuksellisen demokratian toimivuutta erityisesti eduskunta- ja kunnallisvaaleissa. Eduskuntavaaleissa ongelmat liittyvät muun muassa äänestäjä-edustajasuhteeseen sekä vaaliasetelman sameuteen yksittäisen äänestäjän näkökulmasta... Kunnallisvaalien osalta tulee erityisesti tarkastella sitä, miten kuntien ja valtiovalan toimin voidaan ... edistää vaalien kiinnostavuutta sekä helpottaa äänestämistä... Hankkeessa pyritään vaikuttamaan äänestysvilkkauten myös ennakoöänestysmahdollisuuksia parantamalla. Seurataan muiden maiden kokemuksia tietoverkoissa tapahtuvasta äänestämisestä sekä selvitetään mahdollisuudet kokeilla sähköistä äänestämistä Suomessa”.

Hallituksen strategia-asiakirja (25.9.2003):

”Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman osa-alueet:...

Vaalijärjestelmän kehittäminen ja äänestäjien aktivointi:

- Tarkastellaan edustuksellisen demokratian toimivuutta erityisesti eduskunta- ja kunnallisvaaleissa.
- Kehitetään vaalitietojärjestelmää ja vaalien toimittamista tavoitteena vaalijärjestelmä, jolla voidaan parantaa ja yksinkertaistaa vaalien teknistä toteuttamista. Selvitetään myös mahdollisuudet sähköisen äänestämisen käyttöönottoon.
- Kehitetään yhdessä puolueiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa uusia keinoja äänestäjien kiinnostuksen lisäämiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään nuoriin ja muihin ryhmiin, joiden äänestämiskiinnostus on alhainen. Tehostetaan viestintää äänestäjien aktivoimiseksi”.

2. Toimikunnan tehtäväkäsianto

Osana hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa ehdotetaan asetettavaksi toimikunta, jonka tehtävänä on selvittää ja arvioida sekä tehdä tarvittavia ehdotuksia koskien seuraavia vaalijärjestelmän periaatteellisia kysymyksiä:

- 1) Vaalijärjestelmän toimivuus. Onko nykyinen vaalijärjestelmämme riittävän toimiva ja sellainen, että se toteuttaa valitsijoiden tahdon? Toimiiko vaalien äänestäjä-edustajasuhde riittävän hyvin? Ovatko vaaliasetelmat riittävän selkeitä? Miten suhteellisuuden toteutumista eduskuntavaaleissa voitaisiin parantaa?
- 2) Millä keinoin vaalijärjestelmän vetovoimaisuutta ja toimivuutta ja sitä kautta äänestysaktiivisuutta voitaisiin lisätä?
- 3) Onko mahdollista sallia äänestäminen yleisissä vaaleissa muuallakin kuin äänestyspaikassa vaaliviranomaisen edessä?
- 4) Mitä vaikutuksia äänestämismenettelyjen mahdollisella sähköistämisellä on vaalien luottamusmiesorganisaation merkitykseen ja toimintaan?

- 5) Voidaanko yleisiä vaaleja yhdistää toisiinsa ja voidaanko valtiollisia ja kunnallisia neuvoa-antavia kansanäänestyksiä yhdistää yleisiin vaaleihin?
- 6) Onko europarlamenttivaaleissa mahdollista ottaa käyttöön muista vaaleista poikkeavia menettelyitä (esimerkiksi mahdollisuus äänestää pelkästään listaa) sen edistämiseksi, että Suomesta valittavat edustajat edustavat mahdollisimman tasaisesti maan eri osia ja että vaalikampanjointikustannuksia voitaisiin pienentää?
- 7) Onko vaalirahoitusta koskeva sääntely toimivaa vuosien 2000 ja 2003 vaalien kokemusten valossa?

3. Tehtäväksiannon perusteista

Vaalijärjestelmän toimivuus

Suomen poliittinen järjestelmä on vuoden 1906 suuresta eduskunta- ja vaaliuudistuksesta lukien perustunut edustuksellisen demokratiaan, jossa kansalaiset valitsevat edustajansa tekemään puolestaan päätöksiä eduskuntaan, kuntien valtuustoihin ja Euroopan parlamenttiin. Yleisesti ottaen vaalijärjestelmämme toimii hyvin, mutta voi kuitenkin olla syytä käydä läpi – ”100-vuotiskuntotarkastuksen” omaisesti – sitä, kaipaisiko järjestelmä jotain muutoksia? Onko vaalijärjestelmä sellainen, että se toteuttaa valitsijoiden tahdon? Toimiiko vaalien äänestäjä-edustajasuhde riittävän hyvin? Ovatko vaaliasetelmat riittävät selkeitä? Esimerkiksi voitaisiin arvioida sitä, miten äänestäjien tahto toteutuu niissä tapauksissa, joissa kansanedustaja asettuu ehdolle europarlamenttivaaleihin ja tulee valituksi Euroopan parlamenttiin taikka päinvastoin.

Suhteellisen vaalitavan toimivuuden parantaminen

Nykyjärjestelmän mukaan suhteellisuus toteutuu eduskuntavaaleissa epätasaisesti eri vaalipiireissä ja huonosti pienissä vaalipiireissä. Esimerkiksi vuoden 2003 eduskuntavaaleissa piilevä äänikynnys (laskennallinen osuus vaalipiirin äänistä, jonka puolueen tai muun ehdokasasettajan tulee saada saadakseen vaalipiiristä läpi vähintään yhden edustajan) oli Uudenmaan vaalipiirissä 2,9 % ja Etelä-Savon vaalipiirissä 14,3 %. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pienissä vaalipiireissä pienten ja keski suurten puolueiden on vaikeaa saada ehdokkaitaan läpi. Tämä johtaa siihen, että pienen vaalipiirin äänestäjän valintamahdollisuudet ovat yleensä vähäisemmät kuin suuren vaalipiirin äänestäjällä. Lisäksi pienen vaalipiirin äänestäjän ääni menee useammin ns. hukkaan.

Suhteellisuuden parantamista viimeksi pohtinut vaalitoimikunta 2000 (KM 6:2001) käsittelee viittä ratkaisumallia tekemättä kuitenkaan asiasta ehdotuksia:

- tasauspaikkajärjestelmä,
- vaalialuejärjestelmä (vaaliyhtymäjärjestelmä),
- äänikynnysjärjestelmä (Hare-Niemayerin menetelmä),
- vaalipiirirajojen muuttaminen ja
- d'Hondtin menetelmän korvaaminen St. Lagüen menetelmällä.

Vaalitoimikunta 2000:n työn jälkeen oikeusministeriössä ja oikeusministeriölle on tehty myös muita ehdotuksia:

- vaaliyhtymä –malli (vaalialuejärjestelmän muunnelma),
- täydennetty Hare-Niemayerin menetelmä ja
- spiraalijärjestelmä (Westling 10.1.2003).

Suhteellisuuden parantamiseen liittyy myös kysymys vaaliliittojen asemasta. Vaalitoimikunta 2000 totesi, että vaaliliittojen solmiminen saattaa äänestäjän näkökulmasta hämärtää vaalien selkeyttä ja vaikeuttaa äänestäjän tahdon toteutumista. Vaaliliittoja solmitaan yleisesti erityisesti pienissä vaalipiireissä.

Vaalitoimikunta 2000:n jälkeinen aktiivinen kehittämistyö lopetettiin oikeusministeriössä lokakuussa 2002, jolloin silloinen hallitus iltakoulussaan totesi, ettei asiassa löytynyt puolueiden ja maakuntien liittojen kesken yhteistä näkemystä ja että asian eteenpäin vieminen jää seuraavan hallituksen harkintaan.

Nyt tehtävä valmistelutyö olisi jatkoa vaalitoimikunta 2000:n työlle, jolloin valmistelua ei tarvitsisi aloittaa aivan alusta.

Vaalijärjestelmän vetovoimaisuus

Äänestysaktiivisuus on viimeisimmissä vaaleissa ollut tunnetusti laskussa: erityisen alhaisella tasolla aktiivisuus on ollut europarlamenttivaaleissa (vuoden 1999 vaaleissa 31,4%) ja kunnallisvaaleissa (vuoden 2000 vaaleissa 55,9%). Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa äänestysaktiivisuus (69,7%) tosin nousi 1,5 prosenttiyksikköä edellisistä eduskuntavaaleista. Muista vaaleista poiketen presidentinvaalissa äänestäjät ovat aina olleet aktiivisia: vuoden 2000 vaalissakin toisen kierroksen äänestysprosentti oli 80.

Alhaisen äänestysaktiivisuuden syyt ovat moninaisia ja liittyvät pääsääntöisesti muihin asioihin kuin vaalijärjestelmäämme. Valmistelussa tulisi kuitenkin pohtia sitäkin, voidaanko vaalijärjestelmän vetovoimaisuutta lisäämällä osaltaan vaikuttaa äänestysaktiivisuuteen.

Kysymys äänestämisen sallimisesta muuallakin kuin äänestyspaikassa

Julkisessa keskustelussa on viimeisten vuosien aikana useasti tullut esiin kysymys siitä, voitaisiinko äänestäminen yleisessä vaaleissa sallia muuallakin kuin vaaliviranomaisen edessä äänestyspaikoissa, joita ovat yleiset ennakköäänestyspaikat, laitokset, kotiaänestys, laivaaänestys sekä vaalipäivän äänestyspaikat. Keskustelun pontimina on ollut tietotekninen kehitys ja sen antamat mahdollisuudet. Usein esitetty väite on ollut, että jos äänestäminen olisi mahdollista esimerkiksi äänestäjän kotoa kotitietokoneen tai matkapuhelimen avulla, se helpottaisi äänestämistä ja sitä kautta lisäisi äänestysaktiivisuutta. Toisaalta yksikään tieteellinen tai gallup –tyyppinen tutkimus ei ole antanut tukea tälle väitteelle.

Suomen vaalijärjestelmän keskeisiin periaatteisiin on alusta asti kuulunut vaalisalaisuuden ja äänestäjän vaalivapauden varmistaminen. Tämä on yleensä toteutettu siten, että äänestäjä tekee äänestysmerkintänsä vaaliviranomaisen valvomassa tilassa olevassa äänestyskopissa muiden katseilta suojassa. Tällä tavoin ainoastaan äänestäjä itse tietää, ketä tai mitä hän äänestyslippuun kirjoittaa. Muilla äänestäjillä sen enempää kuin vaaliviranomaisillakaan ei ole mahdollisuutta sitä tietää. Se, mitä äänestäjä ilmoittaa ennen tai jälkeen äänestämistään, on toinen asia: tällöin äänestäjä joko puhuu totta tai sitten ei. Vaalisalaisuuden ja –vapauden periaate on huomioitu myös laitos- ja kotiaänestyksessä, joissa vaaliviranomainen saapuu äänestäjän luo varmistamaan vaalitoimituksen sujuvuuden ja oikeellisuuden. Vaalisalaisuutta ja vaalivapautta voidaan pitää kansalaisten perusoikeuksina, jotka yhteiskunnan on pyrittävä mahdollisimman hyvin turvaamaan.

Käytännössä äänestyspaikasta riippumaton äänestys voitaisiin toteuttaa joko tietotekniikkaa hyödyntäen tai kirjeäänestyksenä. Pelkästään internet-, matkapuhelin- ja digiTV-äänestyksenä sitä tuskin voitaisiin toteuttaa, koska kaikilla äänestäjillä ei ole käytössään tarvittavia välineitä. Kansalaisten yhdenvertaisuusperiaate edellyttäne, että jos A voi äänestää kotoaan kotitietokoneelta, myös hänen naapurinsa B:n on halutessaan voitava äänestää kotoaan, vaikkei hän omistakaan kotitietokonetta.

Kansainvälisesti äänestyspaikasta riippumaton äänestäminen on harvinaista, mutta se on kuitenkin mahdollista esimerkiksi Iso-Britannian kunnallisvaaleissa sekä Sveitsin kansanäänestyksissä ja vaaleissa. Lisäksi monissa maissa ulkomailla asuvat kansalaiset voivat äänestää kirjeitse.

Siirtymisellä äänestyspaikasta riippumattomaan, esimerkiksi kotona tapahtuvaan äänestämiseen olisi sekä ei-toivottavia että myönteisiä vaikutuksia.

Ei-toivottavia vaikutuksia olisivat ainakin seuraavat:

- Vaalisalaisuudesta jouduttaisiin käytännössä luopumaan. Esimerkiksi perheenjäsenet pystyisivät helposti saamaan selville toistensa äänestyskäyttäytymisen. Tätä ei voida estää edes tietotekniikan avulla: ääni saattaa kyllä siirtyä kotimikron näytöltä turvallisesti ja salattuna ääntenlaskentaan, mutta sillä ei juurikaan ole merkitystä vaalisalaisuuden säilymisen kannalta, jos toinen perheenjäsen seuraa äänestystapahtumaa äänestäjän olan takana.
- Myös vaalivapaudesta jouduttaisiin luopumaan. Koska vaaliviranomaisia ei olisi, toisen äänestäjän pakottaminen tai manipulointi mahdollistuisi. Esimerkiksi ns. perheäänestys (family -voting), jossa perheenpää äänestää muiden perheenjäsenten puolesta tai nimissä, tulisi mahdolliseksi.
- Varmuus siitä, kuka todellisuudessa äänestää, häviäisi, koska esimerkiksi internet-äänestyksessä salasanat ja käyttäjätunnukset voisivat joutua väärin käsiin. Kirjeäänestyksessä allekirjoitukset voidaan helposti väärentää.
- Äänten ostaminen ja myyminen mahdollistuisi. Ehdokas voisi esimerkiksi tulla äänestäjän kotiin ja varmistua siitä, että äänestäjä äänestää nimenomaan häntä.
- Vaalit arkipäiväistyisivät ja saattaisivat menettää asemansa tärkeänä valtiollisena tai kunnallisena tapahtumana. Äänestyspäätökset saattaisivat syntyä hätiköidysti ja hetken mielijohteesta vailla sen tarkempaa pohdintaa.
- Vaalivarmuudesta jouduttaisiin tinkimään. Esimerkiksi sähkökatkokset vaikeuttaisivat ja saattaisivat jopa estää internet-äänestyksen.
- Suomen vaalijärjestelmään keskeisesti kuuluva luottamusmiesorganisaatio (vaalipiirilautakunnat, keskusvaalilautakunnat, vaalilautakunnat jne.) tulisi käytännössä tarpeettomaksi ja menettäisi merkityksensä.

Ei-toivottavat vaikutukset saattaisivat korostua kunnallisvaaleissa, joissa ei ole harvinaista, että viimeiset valtuustopaikat ratkeavat muutaman tai yhden äänen turvin taikka tasatilanteessa arvonnalla perusteella. Näissä tapauksissa siis esimerkiksi yksikin ostettu ääni saattaa vaikuttaa valtuuston kokoonpanoon, esimerkiksi siten, että sen avulla joku ryhmittymä saa yksinkertaisen enemmistön.

Sen sijaan äänestämisaikasta riippumattoman äänestämisen *myönteisiä vaikutuksia* olivat ainakin seuraavat:

- Äänestäminen olisi nykyistä vaivattomampaa kun äänestäjän ei tarvitsisi lähteä kotoaan äänestyspaikalle.
- Jos äänestäjät äänestäisivät laajasti kotonaan ja työpaikoillaan, äänestyspaikkojen tarve vähenisi käytännössä radikaalisti. Tämä taas aiheuttaisi merkittäviä kustannussäästöjä kunnille. Voitaisiin esimerkiksi harkita, että koko ennakkoäänestys toimitettaisiin pelkäs-

tään etä-äänestyksenä (internet- tai kirjeäänestyksenä) ja vain vaalipäivänä olisi mahdollista mennä myös äänestyspaikkaan äänestämään.

- Sähköisen äänestämisen osalta tietotekniikkaan tottuneet nuoret saattaisivat kiinnostua vaaleista nykyistä enemmän jos äänestys olisi mahdollista uusilla tekniikoilla. Toisaalta ainoa merkittävä kokeilu, Espoon nuorisovaltuustovaalit syksyllä 2001, ei tukenut tätä väitettä: edellisissä vaaleissa pelkällä kirjeäänestyksellä saatiin 15 %:n äänestysaktiivisuus, mutta kyseisissä vaaleissa aktiivisuus laski 11 %:iin, vaikka kirjeäänestyksen rinnalla oli mahdollisuus äänestää myös internetissä tai matkapuhelimella.

Koska äänestyspaikasta riippumaton sähköinen äänestäminen ("nettiäänestys") on lähes jatkuvasti esillä julkisessa keskustelussa, on tarpeen, että asian periaatteellisesta puolesta laaditaan selvitys. Valmistelussa tulisi arvioida äänestyspaikasta riippumattoman äänestyksen ei-toivottavia ja myönteisiä vaikutuksia. Asiaa voidaan tarkastella erikseen ulko-suomalaisten ja erikseen Suomessa asuvien äänioikeutettujen osalta. Selvitys toimisi osaltaan myös taustamateriaalina vaalitietojärjestelmän, erityisesti sähköisen äänestämisen kehittämiseksi.

Luottamusmiesjärjestelmä ja sähköinen äänestäminen

Sähköinen äänestäminen voidaan toteuttaa joko äänestyspaikalta tapahtuvana tai edellisessä kappaleessa tarkoitettuna äänestyspaikasta riippumattomana. Kummassakin tapauksessa äänestysmenettelyn sähköistäminen vähentää ja muuttaa nykyisten vaaliviranomaisten työtä merkittävästi. Suomen vaalijärjestelmä on jo lähes sadan vuoden ajan perustunut luottamusmiesjärjestelmään, jonka mukaan vaalipiirilautakuntien, kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien jäsenten tulee edustaa eri poliittisia puolueita. Siten on pyritty varmistamaan vaalien yleistä luotettavuutta ja oikeellisuutta. Mikäli Suomessa siirrytään sähköiseen äänestämiseen muodossa tai toisessa, vaalien luonne muuttuisi tässä suhteessa merkittävästi.

Vaalien ja kansanäänestysten toimittaminen toistensa yhteydessä

Edellä mainittu vaalitoimikunta 2000 tuli siihen tulokseen, ettei yleisiä vaaleja ole syytä yhdistää toisiinsa. Sen sijaan toimikunta ehdotti, että kunnallisia kansanäänestyksiä tulisi voida toimittaa yleisten vaalien yhteydessä, mikä voimassa olevan lainsäädännön mukaan ei ole mahdollista.

Vaalien yhdistäminen nousi julkiseen keskusteluun kesällä 2003, jolloin kuusi Suomesta valittua Euroopan parlamentin jäsentä ehdotti, että syksyn 2004 kunnallisvaalit toimitettaisiin 13.6.2004 toimitettavien europarlamenttivaalien yhteydessä. Hallitus kuitenkin sopi iltakoulussaan 17.9.2003, että kyseisiä vaaleja ei yhdistetä, mutta että vaalien ja kansanäänestysten yhdistämistä jatkossa selvitetään erikseen. Sen jälkeen oikeusministeri Koskinen on esittänyt (HS 22.9.2003), että vaalien yhdistämistä tulisi ryhtyä selvittämään lähinnä yhdistelmien eduskuntavaalit-kunnallisvaalit ja eduskuntavaalit-europarlamenttivaalit pohjalta.

Europarlamenttivaalien erityiskysymykset

Europarlamenttivaalit poikkeavat muista suhteellisista vaaleista muun muassa siksi, että niissä vaalipiirinä on koko maa, mikä tarkoittaa sitä, että Suomesta valittavat 14 Euroopan parlamentin jäsentä voivat tulla valituiksi periaatteessa mistä osasta maata tahansa ja myös sitä, että vaalikampanjointi on ehdokkaille kallista. Tämän vuoksi europarlament-

tivaaleihin onkin joskus esitetty muista vaaleista poikkeavia menettelyitä, muun muassa pitkiä listoja. Voitaisiin esimerkiksi selvittää, olisiko pitkien listojen käytöllä mahdollista nykyistä paremmin varmistaa Suomesta valittavien EP:n jäsenten tasainen alueellinen edustavuus ja vähentää ehdokkaiden kampanjakustannuksia.

Pitkien listojen järjestelmässä puolue itse asettaa ehdokkaansa ennen vaaleja henkilökohtaiseen järjestykseen esimerkiksi jäsenäänestyksen perusteella ja äänestäjä äänestää vain listaa, ei yksittäistä ehdokasta. Jos puolue saa vaalipiirissä esimerkiksi neljä edustajapaikkaa, edustajiksi tulevat puolueen listan neljä kärkinimeä. Pitkien listojen järjestelmässä ehdokkaiden henkilökohtainen kampanjointi poistuisi ja listan kaikki ehdokkaat tekisivät työtä koko listan eteen. Pitkien listojen käyttöönottoa osittain tai kokonaan joissakin vaaleissa tai kaikissa vaaleissa on väläytelty julkisessa keskustelussa aika ajoin, viimeksi ehdokkaiden henkilökohtaisen vaalirahoituksen kallistumisen myötä.

Vaalirahoituksen ilmoittamismenettelyn toimivuus

Vaalirahoituksen ilmoittamismenettely on ollut voimassa vuoden 2000 kunnallisvaaleissa ja vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Voi olla syytä arvioida kokemuksia ja tehdä tarpeellisia kehittämis ehdotuksia.

4. Toimikunnan kokoonpano ja määräaika

Toimikunnan puheenjohtajaksi tulisi hallintoneuvos Lauri Tarasti korkeimmasta hallinto-oikeudesta ja varapuheenjohtajaksi vaalijohtaja, neuvotteleva virkamies Arto Jääskeläinen oikeusministeriöstä. Jäseniksi tulisivat kahdeksan eduskuntapuolueen nimeämät edustajat (yksi edustaja per puolue) sekä lainsäädäntöneuvos Eero J. Aarnio oikeusministeriöstä. Pysyviksi asiantuntijoiksi tulisivat dosentti Sami Borg Tampereen yliopistosta ja johtava lakimies Heikki Harjula Suomen Kuntaliitosta. Toimikunnan sihteereinä toimisivat Aarnio ja Jääskeläinen sekä hallitussihteeri Anu Laaksonen oikeusministeriöstä.

Toimikunnan tulisi tehdä ehdotuksensa vaalilainsäädännön muutoksiksi hallituksen esityksen muotoon.

Toimikunnan määräaika olisi 31.3.2005.

Ministeri Koskinen 25.5.2004

-Äänestysaktiivisuus

-EP-vaalien äänestysprosentit Suomessa: 1996: 60,3%; 1999: 31,4 %.

-1999 Suomen aktiivisuus oli EU:n kolmanneksi alhaisinta, taakse jäivät vain Hollanti ja UK.

-Äänestysaktiivisuuden alhainen taso on paljon puhuttu ongelma niin meillä kuin muissakin EU-maissa ja muissakin kuin europarlamenttivaaleissa.

-Alhainen aktiivisuus huolestuttava ja kysymyksiä herättävä ilmiö. Kertooko se EU:n legitimitietin murenemisesta? Onko kansalaisten luottamus koko järjestelmää kohtaan laskussa? Vai kertooko ilmiö siitä, että kaikki on hyvin, kansa luottaa järjestelmän toimivuuteen, eikä katso tarpeelliseksi käydä äänestämässä?

-Oikeusministeriön tehtävänä on vaalien asianmukainen järjestäminen. Lisäksi ministeriön tehtäviin kuuluu huolehtia demokratian toimintaedellytyksistä ja kansalaisten osallisuudesta laajemminkin. Oikeusministeriössä myös ohjataan hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma työtä. Politiikkaohjelman vaaleja koskevia hankkeita ovat mm.:

-Kansanvalta 2007 –toimikunta jonka toimikausi on 1.5.2004 – 31.5.2005; ja

-Vaalitiedotustyöryhmä, toimikausi 1.2.-31.12.2004.

-Oikeusministeriön aktivointitoimia ovat olleet:

-Ennakkoäänestyspaikoista ja vaalipäivän äänestyspaikoista päättävät kunnat, koska niillä on parhaat edellytykset arvioida äänestyspaikkojen tarve ja sijoittelu. Joulukuussa OM lähetti kirjeen kunnille, jossa muistutettiin äänestyspaikkojen riittävydestä ja siitä, että niitä tulisi sijoittaa sellaisiin tiloihin, joissa 1) äänestäjät muutenkin ja mielellään käyvät ja joissa 2) äänestys voidaan toimittaa vaalisalaisuus säilyttäen ja muutoinkin asianmukaisesti.

- ø Kuntien ennakkoäänestyspaikkojen määrä on näissä vaaleissa lisääntynyt yli sadalla paikalla verrattuna viime vuoden eduskuntavaaleihin
- ø Vaalipäivän äänestyspaikkojen määrä on sen sijaan vähentynyt noin kahdeksallakymmenellä. Tältä osin kehitystä ei voi pitää toivottavana. Vaalipäivän äänestys on edelleen suosittu tapa äänestää. Viime eduskuntavaaleissa 63% äänestäneistä äänesti vaalipäivänä.
- ø Uudenlaisia paikkatyppejä: mm. Porissa ostoskeskuksia ja äänestysbusseja myös ruuhka-Suomessa (Järvenpää).

- ø Uusissakin eä-paikoissa tulee kuitenkin huomioida se, että äänestys on voitava toimittaa asianmukaisesti vaalilain säännöksiä noudattaen. Tämä asettaa tiettyjä vaatimuksia mm. tilavuuden, vaalirauhan ja paikan puolueettomuuden osalta.

-Kirje ensiäänestäjille yhteistyössä EP:n Suomen tiedotustoimiston kanssa (n. 80 000 kpl)
-tietoa www.vaalit.fi -sivuilla

-Muiden toimijoiden aktivointitoimet:
-EP:n Suomen tiedotustoimisto
-UM:n eurooppatiedotus
-Järjestöt, mm. Eurooppalainen Suomi

-Parhaat aktivoijat ovat kuitenkin puolueet ja erityisesti ehdokkaat, joita on 227 eli tuntuvasti enemmän kuin viisi vuotta sitten.

-Vaalirahoitusilmoitukset

-Vaalirahoituslaki ja sen sisältämä ilmoitusmenettely osoittautuivat viime vuoden eduskuntavaaleissa kohtuullisen toimiviksi. Ongelmaksi jäivät vain muutamat yksittäiset ilmoitukset, joissa ehdokkaan saama tuki oli ilmoitettu liian ylimalkaisesti esim. maininnalla "Saatu tukiryhmältä". Vaalirahoituslaissa kuitenkin sanotaan selvästi, että myös tukiryhmän saama tuki ja sen lähteet on ilmoitettava. Tähän OM tulee kiinnittämään huomiota lähettäessään tarkempia ohjeita vaalien jälkeen läpimenneille.

-Valitut EP:n jäsenet ja varajäsenet tekevät ilmoituksen vaalirahoituksestaan OM:lle 16.8. mennessä. Ilmoitettava on, paitsi vaalikampanjan kokonaiskulut ja niiden rahoitus, myös yli 3400:n euron yksittäiset lahjoitukset.

-Kun maa on yhtenä vaalipiirinä, nousevat kampanjakustannukset helposti korkeiksi. Näin on jo käynyt näissä vaaleissa ja se sisältää demokratian toimivuuden näkökulmasta monia kysymyksiä. Asiaan on julkisuudessaakin useassa yhteydessä kevään aikana ehditty jo kiinnittää huomiota. Europarlamenttivaalien vaalijärjestelmän pohtiminen myös vaalirahoituksen näkökulmasta kuuluu kansanvalta 2007 –toimikunnan asialistalle.

20.3.2003

OM 10/51/2003

Kansanedustajat ja varaedustajat

EDUSKUNTAVAALIT 2003: VAALIRAHOITUSILMOITUS

Arvoisat kansanedustajat ja varaedustajat,

Ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta annetun lain (414/2000) mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa ilmoituksen vaalirahoituksestaan ovat velvollisia tekemään

-vaaleissa valitut kansanedustajat ja

-vaalien tulosta vahvistettaessa määrätty vaalilain 92 §:ssä tarkoitetut varaedustajat.

Ilmoitus on tehtävä oikeusministeriölle viimeistään 19.5.2003. Oikeusministeriö julkaisee ilmoitukset sellaisenaan www.vaalit.fi -sivuilla sitä mukaan kuin ne saapuvat.

Lisätietoa eduskuntavaaleissa tehtävästä vaalirahoitusilmoituksesta on internet-sivulla www.vaalit.fi/15005.htm.

Oikeusministeriö suosittelee, että ilmoitus tehtäisiin käyttäen ministeriön vahvistaman kaavan mukaista lomaketta, joka on saatavissa word- ja pdf -muodossa internet-osoitteesta www.vaalit.fi/17519.htm. Lomake on myös tämän kirjeen liitteenä.

Vaalirahoitusilmoitus on tehtävä oikeusministeriölle paperiversiona, koska vaalirahoituslain 3 §:n 3 momentin mukaan ilmoitus on varustettava ehdokkaan omakätisellä allekirjoituksella. Ilmoitukset tulee toimittaa osoitteeseen:

Oikeusministeriö
Vaalien vastuualue
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO.

Ministeriö toivoo, että ilmoitus tehtäisiin paperiversion lisäksi myös sähköisesti lähettämällä se sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen vaalit@om.fi. Liitetiedoston osalta on kuitenkin syytä todeta, että 1) mikäli käytetään sähköisen lomakkeen word -muotoa, tietokoneen virustarkastuksen on oltava ajantasainen ja 2) mikäli käytetään lomakkeen pdf -muotoa, lomakkeen tallentaminen päätteellä ja sen lähettäminen sähköpostin liite-

tiedostona edellyttää erityistä (maksullista) ohjelmaa. Ilmoituksen sähköinen versio helpottaa ilmoituksen viemistä internet-sivuille. Jos ilmoitus saapuu vain paperiversiona, ministeriö siirtää ilmoituksen tiedot sähköiseen muotoon.

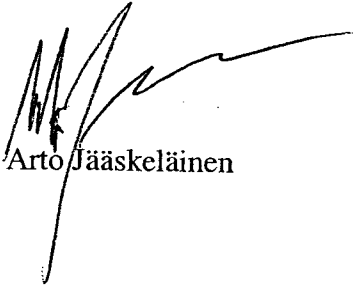
Lisätietoja asiasta antaa oikeusministeriössä kehittäispäällikkö Arto Jääskeläinen, arto.jaaskelainen@om.fi, puh. (09) 1606 7572.

Osastopäällikkö
Ylijohtaja

Risto Jalli

Kehittäispäällikkö

Arto Jääskeläinen

LIITE: Vaalirahoitusilmoituslomake

23.6.2004

OM 23/51/2003

Euroopan parlamentin jäsenet ja varajäsenet

EUROPARLAMENTTIVAALIT 2004: VAALIRAHOITUSILMOITUS

Ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta annetun lain (414/2000) mukaan vuoden 2004 europarlamenttivaaleissa ilmoituksen vaalirahoitukseen ovat velvollisia tekemään

- vaaleissa valitut Euroopan parlamentin jäsenet ja
- vaalien tulosta vahvistettaessa määrätty vaalilain 97 §:ssä tarkoitetut varajäsenet.

Vaalirahoitusilmoitus on tehtävä oikeusministeriölle viimeistään 16.8.2004. Oikeusministeriö julkaisee ilmoitukset sellaisenaan www.vaalit.fi -sivuilla sitä mukaan kuin ne saapuvat.

Lisätietoa europarlamenttivaaleissa tehtävästä vaalirahoitusilmoituksesta on internet-sivulla www.vaalit.fi/21673.htm. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että vaalirahoituslain 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan ehdokkaan on ilmoitettava myös ne tuet, jotka hänen tukiryhmänsä ja muu hänen tukemisekseen perustettu yhteisö on saanut. Lain mukaista ei siis ole esimerkiksi ilmoittaa pelkästään, että ehdokas on saanut tukiryhmältään 10 000 euroa, vaan tulee myös ilmoittaa, mistä tukiryhmä on tuen saanut.

Oikeusministeriö suosittelee, että ilmoitus tehtäisiin käyttäen ministeriön vahvistaman kaavan mukaista lomaketta, joka on saatavissa word- ja pdf -muodossa internet-osoitteesta www.vaalit.fi/17519.htm. Lomake on myös tämän kirjeen liitteenä.

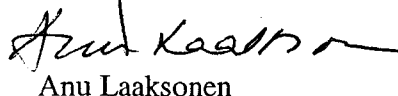
Vaalirahoitusilmoitus tulee toimittaa osoitteeseen: Oikeusministeriö, Vaalien vastuualue, PL 25, 00023 VALTIONEUVOSTO.

Lisätietoja asiasta antavat oikeusministeriössä allekirjoittaneet sekä osastosihteeri Terttu Belgasem, puh. (09) 1606 7563.

Vaalijohtaja

Artto Jämskeläinen

Hallitussihteeri

Anu Laaksonen

LIITE:

Vaalirahoitusilmoituslomake

2.2.2006

OM 3/51/2006

Jakelussa mainitut

PRESIDENTINVAALI 2006: VAALIRAHOITUSILMOITUS

Ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta annetun lain (414/2000) mukaisesti vuoden 2006 presidentinvaalissa ilmoituksen ehdokkaan vaalirahoituksesta on velvollinen tekemään ehdokkaan asettanut puolue ja ehdokkaan asettaneen valitsijayhdistyksen vaaliasiamies tai tämän varamies.

Vaalirahoitusilmoitus on tehtävä oikeusministeriölle viimeistään 3.4.2006. Ministeriö julkaisee ilmoitukset sellaisenaan www.vaalit.fi -sivuilla sitä mukaan kuin ne saapuvat.

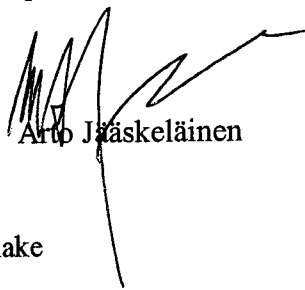
Lisätietoa presidentinvaalissa tehtävästä vaalirahoitusilmoituksesta on internet-sivulla www.vaalit.fi/30706.htm. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että vaalirahoituslain 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan ilmoituksessa on mainittava myös ne tuet, jotka ehdokkaan tukiryhmä ja muu hänen tukemisekseen perustettu yhteisö on saanut. Lain mukaista ei siis ole esimerkiksi ilmoittaa pelkästään, että ehdokas on saanut tukiryhmältään 10 000 euroa, vaan tulee myös ilmoittaa, mistä tukiryhmä on tuen saanut.

Oikeusministeriö suosittelee, että ilmoitus tehtäisiin käyttäen ministeriön vahvistaman kaavan mukaista lomaketta, joka on saatavissa word- ja pdf-muodossa internet-osoitteesta www.vaalit.fi/17519.htm. Lomake on myös tämän kirjeen liitteenä.

Vaalirahoitusilmoitus tulee toimittaa osoitteeseen: Oikeusministeriö, Vaalien vastuualue, PL 25, 00023 VALTIONEUVOSTO.

Lisätietoja asiasta antavat oikeusministeriössä allekirjoittanut sekä osastosihteeri Terttu Belgasem, puh. (09) 1606 7563.

Vaalijohtaja

Arto Jääskeläinen

LIITE:

Vaalirahoitusilmoituslomake

23.3.2007

OM 6/51/2007

Kansanedustajat ja varaedustajat

EDUSKUNTAVAALIT 2007: VAALIRAHOITUSILMOITUS

Arvoisat kansanedustajat ja varaedustajat,

Ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta annetun lain (414/2000) mukaisesti vuoden 2007 eduskuntavaaleissa ilmoituksen vaalirahoituksestaan ovat velvollisia tekemään

-vaaleissa valitut kansanedustajat ja

-vaalien tulosta vahvistettaessa määrätty vaalilain 92 §:ssä tarkoitetut varaedustajat.

Ilmoitus on tehtävä oikeusministeriölle viimeistään maanantaina 21.5.2007. Oikeusministeriö julkaisee ilmoitukset sellaisenaan www.vaalit.fi –sivuillaan sitä mukaan kuin ne saapuvat.

Lisätietoa eduskuntavaaleissa tehtävästä vaalirahoitusilmoituksesta on internet-sivulla www.vaalit.fi/15005.htm.

Oikeusministeriö suosittelee, että ilmoitus tehtäisiin käyttäen ministeriön vahvistaman kaavan mukaista lomaketta, joka on saatavissa word- ja pdf –muodossa internet-osoitteesta www.vaalit.fi/17519.htm. Lomake on myös tämän kirjeen liitteenä.

Vaalirahoitusilmoitus on toimitettava oikeusministeriölle paperiversiona, koska vaalirahoituslain 3 §:n 3 momentin mukaan ilmoitus on varustettava ehdokkaan omakätisellä allekirjoituksella. Ilmoitukset tulee toimittaa osoitteeseen:

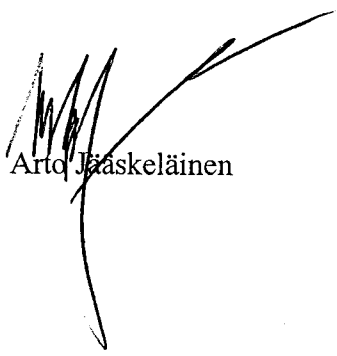
Oikeusministeriö
Vaalien vastuualue
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO.

Ministeriö toivoo, että ilmoitus tehtäisiin paperiversion lisäksi myös sähköisesti lähettämällä se sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen vaalit@om.fi. Liitetiedoston osalta on kuitenkin syytä todeta, että 1) mikäli käytetään sähköisen lomakkeen word -muotoa, tietokoneen virustarkastuksen on oltava ajantasainen ja 2) mikäli käytetään lomakkeen pdf -muotoa, lomakkeen tallentaminen ja sen lähettäminen sähköpostin liitetiedostona

edellyttää erityistä (maksullista) ohjelmaa. Ilmoituksen sähköinen versio helpottaa ilmoituksen viemistä internet-sivuille. Jos ilmoitus saapuu vain paperiversiona, ministeriö siirtää ilmoituksen tiedot sähköiseen muotoon.

Lisätietoja asiasta antavat Arto Jääskeläinen, puh. (09) 1606 7572 ja Jussi Aaltonen, puh. (09) 1606 7620; etunimi.sukunimi@om.fi.

Vaalijohtaja

Arto Jääskeläinen

LIITE: Vaalirahoitusilmoituslomake

OIKEUSMINISTERIÖ
Vaalijohtaja Arto Jääskeläinen

MUISTIO
6.3.2007

EHDOTUS VAALIJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMISEKSI VAALIKAUDELLA 2007-2011

Tässä muistiossa esitetään ehdotuksia ja arvioita vaaleja ja puolueita koskevista kehittämistarpeista vaalikaudella 2007-2011. Tarkoitus on, että tätä muistiota voitaisiin hyödyntää keväällä 2007 käytävissä hallitusneuvotteluissa. Muistion laatimisesta on päätetty oikeusministeriön johtoryhmässä keväällä 2006 sekä tulosneuvottelukierroksella syksyllä 2006.

Muistiossa esitetyt näkemykset ovat kirjoittajan omia, eivätkä toistaiseksi edusta oikeusministeriön virallista kantaa.

Muistio jakautuu neljään osaan:

- I: Eduskuntavaalien suhteellisuuden parantaminen (s. 1)
- II: Europarlamenttivaalien kehittämistarpeet (s. 8)
- III: Muut vaalien kehittämistarpeet (s. 11)
- IV: Yhteenveto (ehdotus hallitusohjelman tekstiksi) (s. 15)

OSA I: EDUSKUNTAVAALIEN SUHTEELLISUUDEN PARANTAMINEN

1. Nykytila ja sen ongelmat

Vaalipiireistä valittavien kansanedustajien lukumäärä määräytyy kunkin vaalipiirin asukasluvun mukaan. Vaalipiirien koko vaihtelee siten huomattavasti: suurimmasta eli Uudenmaan vaalipiiristä valitaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa 34 edustajaa ja pienimmistä, eli Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon vaalipiireistä kummastakin kuusi (6) edustajaa.

Vaalipiirien kokoeroista johtuu, että vaalipiirien ns. piilevät äänikynnykset vaihtelevat merkittävästi. Piilevä äänikynnys on se laskennallinen osuus vaalipiirissä annetuista äänistä, joka takaa puolueelle vähintään yhden edustajanpaikan. Esimerkiksi Uudenmaan vaalipiirissä yhteen paikkaan riittää vajaan kolmen (3) prosentin osuus koko vaalipiirissä annetuista äänistä, kun taas Etelä-Savon vaalipiirissä puolueen pitää saada noin 14 prosenttia vaalipiirin äänistä saadakseen yhden edustajan läpi. Tämä on johtanut muun ohella siihen, että käytännössä vain suuret puolueet voivat saada edustajanpaikkoja pienissä vaalipiireissä. Tämä puolestaan saattaa asettaa pienten ja suurten vaalipiirien äänestäjät eriarvoiseen asemaan, koska esimerkiksi pientä puoluetta pienessä vaalipiirissä äänestävän vaikuttamismahdollisuudet ovat selvästi pienemmät kuin samaa puoluetta suuressa vaalipiirissä äänestävän.

Vaalipiirien paikkamäärät ja piilevät äänikynnykset vuoden 2007 eduskuntavaaleissa eri vaalipiireissä ovat seuraavat:

Vaalipiiri	Edustajan- paikat	Paikka- muutos vrt. 2003	Laskennallinen piilevä ääni- kynnys (%)	Äänestysaktiivi- suus 2003 (%)
1. Helsingin vaalipiiri	21		4,5	73,9
2. Uudenmaan vaalipiiri	34	+1	2,8	70,9
3. Varsinais-Suomen vaalipiiri	17		5,5	70,7
4. Satakunnan vaalipiiri	9		10,0	69,6
5. Hämeen vaalipiiri	14		6,7	67,0
6. Pirkanmaan vaalipiiri	18		5,3	69,8
7. Kymen vaalipiiri	12		7,7	67,5
8. Etelä-Savon vaalipiiri	6		14,3	65,4
9. Pohjois-Savon vaalipiiri	10		9,1	65,6
10. Pohjois-Karjalan vaalipiiri	6	-1	14,3	66,6
11. Vaasan vaalipiiri	17		5,5	73,5
12. Keski-Suomen vaalipiiri	10		9,1	67,7
13. Oulun vaalipiiri	18		5,3	67,9
14. Lapin vaalipiiri	7		12,5	69,7
<i>Yhteensä / koko maa</i>	199			69,7

Ongelman voikin kiteyttää kahteen seikkaan:

- 1) suhteellisuus toteutuu eri osissa maata eri tavalla ja
- 2) suhteellisuus toteutuu huonosti pienissä vaalipiireissä.

Pienissä vaalipiireissä pienten ja keskisuurten puolueiden käytännössä ainoa mahdollisuus on pyrkiä vaaliliittoihin suurten puolueiden kanssa. Vaaliliittojen käyttäminen saattaa kuitenkin hämärtää vaalien selkeyttä äänestäjän näkökulmasta ja vaikeuttaa äänestäjän tahdon toteutumista. Vaaliliittoja voidaan pitää erityisen ongelmallisena niissä tilanteissa, joissa vaaliliiton muodostavat sellaiset puolueet, joiden aatemaailma on selkeästi erilainen.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa alhaisimmat äänestysprosentit olivat pienissä vaalipiireissä (Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala). Toisaalta äänestysaktiivisuus oli korkeinta kahdessa suurimmassa vaalipiirissä, Helsingissä ja Uudellamaalla sekä Vaasassa ja Varsinais-Suomessa. Vaalipiirin koko ja äänestysaktiivisuuden taso korreloivatkin melko hyvin keskenään.

Suhteellisen vaalitavan toimimista eduskuntavaaleissa ovat selvittäneet viimeksi

-Paavo Lipposen II hallituksen aikana Vaalitoimikunta 2000 (komiteamietintö 2001:8) ja

-Matti Vanhasen hallituksen aikana Kansanvalta 2007 –toimikunta (komiteamietintö 2005:1).

2. Vaalitoimikunta 2000:n selvitykset

Vaalitoimikunta 2000 käsitteli viittä eri mallia eduskuntavaalien suhteellisuuden parantamiseksi:

- *Tasauspaikkajärjestelmä*, jossa 189 vaalipiiripaikkaa jaettaisiin kuten nykyisinkin, mutta lisäksi jaettaisiin 10 tasauspaikkaa koko maan tuloksen perusteella niille puolueille ja muille ryhmittymille, jotka saavat koko maassa vähintään kolme (3) prosenttia äänistä. Tasauspaikkojen lukumäärä voisi luonnollisesti olla muukin kuin 10, esimerkiksi 15 tai 20. Toimikunnan mielestä malli kyllä parantaisi suhteellisuutta

jonkin verran, mutta sen käytännön toteuttamista pidettiin kuitenkin hankalana: malli päinvastoin kohottaisi piilevää äänikynnystä kaikissa vaalipiireissä ja tasauspaikkojen jakamismenettely vaalipiireihin olisi teknisesti monimutkaista;

- *Vaalialuejärjestelmä*, jossa 14:sta vaalipiiristä muodostetaan seitsemän (7) vaalialuetta. Ehdokasasettelu ja äänestäminen suoritettaisiin edelleen vaalipiireittäin, mutta vaalien tulos laskettaisiin vaalialueittain, jolloin vaalialueiden piilevät äänikynnykset olisivat melko lähellä toisiaan. Yksi muunnelma mallista olisi se, että vain osa vaalipiireistä muodostaisi vaalialueita ja loput vaalipiirit olisivat erillisiä kuten nytkin. Vaalialuejärjestelmän hyvinä puolina pidettiin seuraavia: se toteuttaisi puolueiden välisen suhteellisuuden melko hyvin, olisi äänestäjän näkökulmasta lähes sama kuin nykyjärjestelmäkin ja siinä vaalipiirijako voisi olla periaatteessa mikä tahansa. Mallin merkittävänä heikkoutena pidettiin kuitenkin sitä, että puolueiden vaalialueella saamien edustajanpaikkojen jakaminen tuloslaskennassa vaalipiireihin olisi teknisesti monimutkaista;
- *Äänikynnysjärjestelmä*, jossa vähintään kolme (3) prosenttia koko maan äänistä saaneet puolueet ja muut ryhmittymät saisivat paikkoja äänimääränsä mukaisessa suhteessa (noin 20 % äänistä => noin 20 % paikoista) vaalipiirijaon säilyessä nykyisellään. Tässä mallissa luovuttaisiin siis kokonaan d'Hondtin menetelmän käytöstä. Malli toteuttaisi koko maan poliittisen suhteellisuuden täydellisesti, mutta puolueiden paikkojen jakaminen eri vaalipiireihin johtaisi tilanteisiin, joissa joku vaalipiiri saisi vähemmän tai enemmän paikkoja kuin mitä sille asukasluvun mukaan kuuluisi;
- *Vaalipiirirajojen muuttaminen*. Toimikunta ei pitänyt mahdollisena nykyisten vaalipiirien yhdistämistä, mutta pohti suurimman vaalipiirin eli Uudenmaan vaalipiirin jakamista kahtia, lähinnä joko irrottamalla siitä Espoo, Vantaa ja Kauniainen tai jakamalla vaalipiiri itäiseen ja läntiseen osaan;

Oikeusministeriössä laskettiin keväällä 2006 (tilanteen 30.4. mukaan), miten edustajapaikat olisivat jakaantuneet, jos a) Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiirit yhdistettäisiin yhdeksi Itä-Suomen vaalipiiriksi ja b) Uudenmaan vaalipiiri jaettaisiin kahtia siten, että Espoo, Vantaa ja Kauniainen muodostavat yhdessä pääkaupunkiseudun vaalipiirin ja muu Uusimaa Uudenmaan vaalipiiriin. Tulos:

1. Helsingin vp.	21
2. Pääkaupunkiseudun vp.	16
3. Uudenmaan vp.	18
4. Varsinais-Suomen vp.	17
5. Satakunnan vp.	9
6. Hämeen vp.	14
7. Pirkanmaan vp.	18
8. Kymen vp.	12
9. Itä-Suomen vp.	22
10. Vaasan vp.	17
11. Keski-Suomen vp.	10
12. Oulun vp.	18
13. Lapin vp.	7

Sanottu vaalipiirijako ei ratkaisisi suhteellisuusongelmaa Lapin vaalipiirissä. Lapin osalta vaalipiirijaon muuttaminen saattaisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Koillismaaan Oulun vaalipiiriin kuuluvat kolme kuntaa (Kuusamo, Taivalkoski ja Pudasjärvi) siirretäisiin, luonnollisesti niiden suostumuksella, Lapin vaalipiiriin, jolloin paikkamäärät

olisivat: Oulu 17 ja Lappi 8. Jos Koillismaan lisäksi Lapin vaalipiiriin liitettäisiin esimerkiksi Kainuun maakunta (10 kuntaa), paikkajakauma olisi Oulu 13 ja Lappi-Kainuu 12.

- *Siirtyminen d'Hondtin laskentamenetelmästä St. Lagüesin menetelmään.* Kun d'Hondtin menetelmässä jakajat ovat 1, 2, 3, 4 ja niin edelleen, jakajat St. Lagüesin menetelmässä ovat 1 (tai 1,4), 3, 5, 7 ja niin edelleen. Toimikunta kuitenkin totesi, että St. Lagüesin menetelmän käyttöönotolla ei ratkaistaisi pienten vaalipiirien piilevän äänikynnyksen ongelmia.

Vaalitoimikunta 2000 ei tehnyt varsinaista ehdotusta siitä, mikä malli tulisi ottaa käyttöön. Eniten toimikunnan jäsenten keskuudessa kannatusta sai kuitenkin vaalialuejärjestelmä, joskin sitä myös kritisoitiin vaikeaselkoisuudesta. Yksimielisyyden puuttuessa Lipposen II hallitus totesi, ettei asiaan ole sillä vaalikaudella löydettävissä kaikkia osapuolia tyydyttävää ratkaisua.

3. Kansanvalta 2007 –toimikunnan selvitykset

Kansanvalta 2007 -toimikunta piti tärkeänä sitä, että Suomen vaalijärjestelmä täyttäisi seuraavat kriteerit:

- järjestelmä on äänestäjän näkökulmasta selkeä, jotta äänestäjä ymmärtää, miten hänen antamansa ääni vaikuttaa,
- järjestelmän tulee johtaa kansan tahdon mukaiseen vaalitulokseen eli sen on oltava riittävän suhteellinen,
- järjestelmän tulee turvata alueellinen edustavuus,
- järjestelmän tulee tukea äänestäjä-edustaja –suhteen toimimista. Äänestäjillä tulee olla mahdollisimman selkeä käsitys siitä, kuka tai ketkä valituista edustavat nimenomaan häntä ja päinvastoin: edustajan tulee tietää, keitä hän edustaa.

Toimikunnan mielestä nykyisen vaalijärjestelmämme ongelmat liittyvät lähinnä poliittisen suhteellisuuden toteutumiseen ja äänestäjä-edustaja –suhteen toimimiseen. Uutena mallina toimikunta käsitteli

- *suhteellisen vaalin ja enemmistövaalin yhdistelmää*, jossa esimerkiksi 99 edustajaa valittaisiin enemmistövaalilla yhden edustajan vaalipiireistä ja 100 edustajaa suhteellisella vaalilla koko maan käsittävältä listalta, joka voisi olla joko avoin (äänestäjä äänestäisi ehdokasta) tai suljettu (äänestäjä äänestäisi vain puoluetta). Järjestelmän etuna pidettiin sitä, että äänestäjä-edustaja –suhde muodostuisi läheiseksi 99 edustajan osalta. Toisaalta 100:sta muusta edustajasta tulisi valtakunnallisia edustajia eli heidän siteensä valitsijoihinsa päinvastoin heikkenisi. Huonona puolena pidettiin myös sitä, että väestömuutoksista johtuen enemmistövaalin vaalipiirit jouduttaisiin määrittelemään aina jokaista vaalia varten uudestaan. Koska tällainen järjestelmä muuttaisi vaalijärjestelmäämme perinpohjaisesti, toimikunta ei käsitellyt mallia kovin syvällisesti.

Toimikunta ei katsonut voivansa tehdä konkreettisia ehdotuksia suhteellisuudessa ja äänestäjä-edustaja –suhteen toimivuudessa olevien ongelmien ratkaisuksi. Toimikunta kuitenkin ehdotti, että oikeusministeriö asettaisi jatkossa työryhmän, joka selvittäisi perusteellisesti mahdollisuudet yhtäältä parantaa poliittisen suhteellisuuden toteutumista erikokoisissa vaalipiireissä ja toisaalta siirtyä järjestelmään, jossa äänestäjä-edustaja suhde on mahdollisimman läheinen.

Toimikunnan mietinnöstä syksyllä 2005 annetuissa lausunnoissa osa keskisuurista ja pienistä puolueista kannatti suhteellisuusongelman ratkaisemista pikaisesti joko vaalialuemallilla tai vaalipiiriin muutoilla. Kolmesta suurimmasta puolueesta yksi kannatti puolestaan selvitystyön aloittamista suhteellisen vaalin ja enemmistövaalin yhdistelmästä, kaksi muuta ei ottanut suhteellisuusasiaan selvää kantaa.

4. Muita ratkaisuehdotuksia

Vaalitoimikunta 2000:n ja Kansanvalta 2007:n käsittelemien mallien lisäksi esiin on tullut muitakin ratkaisuehdotuksia asiaan. Seuraavassa esitellään niistä muutamia.

- *Täydennetty Hare-Niemayerin menetelmä (Äänikynnysjärjestelmä II).* Oikeusministeriön vaalien vastuualueella laadittiin muistio (25.10.2002), jossa edelleen kehiteltiin Vaalitoimikunta 2000:n pohtimaa äänikynnysjärjestelmää. Järjestelmässä olisi yhden, kahden tai kolmen prosentin äänikynnys, jonka ylittävät puolueet jakavat keskenään kaikki 199 edustajanpaikkaa koko maassa saamiensa äänien mukaisessa suhteessa (20 % äänistä => 20 % paikoista). Puolueiden saamat paikat jaetaan vaalipiireihin siten, että kukin vaalipiiri saa sen määrän edustajia, jota sen asukasluku edellyttää. Tämä menetelmä toteuttaisi täydellisesti sekä puolueiden välisen poliittisen suhteellisuuden että alueellisen edustavuuden, mutta sen pienenä heikkoutena on edelleen se, että puolueiden paikkojen jakaminen vaalipiireihin olisi teknisesti monimutkaista. Menetelmän hyvänä puolena olisi se, että jokaisella maassa annetulla äänellä olisi merkitystä puolueiden väliseen paikkajakoon. Vaalipiirijako voisi olla periaatteessa mikä tahansa. Ehdokasasettelu ja äänestäminen tapahtuisivat vaalipiirikohtaisesti.
- *Spiraali järjestelmä.* Achilles Westlingin (1919-2006) kehittämä malli (Spiraali järjestelmä. Ehdotus eduskuntavaalien suhteellisuusongelman ratkaisuksi. Helsinki 2003) lähtee siitä, että kullekin puolueelle lasketaan d'Hondtin menetelmän mukaan ensin valtakunnalliset vertausluvut puolueen koko maan äänimäärän perusteella ja sitten vaalipiirikohtaiset vertausluvut puolueen kussakin vaalipiirissä saavuttaman äänimäärän mukaan. Valtakunnalliset vertausluvut määräävät sen, kuinka monta paikkaa puolueet saavat (199 suurinta vertauslukua => 199 paikkaa). Paikat jaetaan vaalipiireihin siten, että suurimman valtakunnallisen vertausluvun omaava puolue saa ensimmäisen paikan siitä vaalipiiristä, missä sillä on korkein vaalipiirikohtainen vertausluku. Toiseksi suurimman valtakunnallisen vertausluvun omaava puolue saisi vastaavasti toisen paikan ja niin edelleen. Käytännössä menetelmän soveltaminen johtaisi hankaliin tilanteisiin esimerkiksi silloin, kun puolueen vaalipiirikohtainen vertausluku ohjaisi paikan tiettyyn vaalipiiriin, mutta vaalipiirin paikat ovat jo täytetyt. Järjestelmä ei sisällä mitään äänikynnystä, joten se mahdollistaisi edustajanpaikan saamisen pienillekin puolueille. Vaalipiirijako voisi olla periaatteessa mikä tahansa.
- *Eri mallien yhdistelmät.* Kaikkia edellä mainittuja malleja on luonnollisesti mahdollista myös yhdistellä. Esimerkiksi hallintoneuvos Lauri Tarasti esitti 12.10.2006 mallin jossa on kolme osaa: 1) Uudenmaan vaalipiiri jaettaisiin kahtia pääkaupunkiseudun (Espoo, Vantaa ja Kauniainen) vaalipiiriin ja (muun) Uudenmaan vaalipiiriin, 2) Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiireistä muodostettaisiin Itä-Suomen vaalialue ja 3) Oulun ja Lapin vaalipiireistä Pohjois-Suomen vaalialue.

5. Mallien arviointia

Seuraavassa taulukossa malleja arvioidaan neljän kriteerin mukaan: miten niiden voidaan katsoa toteuttavan poliittista suhteellisuutta ja alueellista edustavuutta, miten selkeinä niitä voidaan pitää ja vaativatko ne perustuslain 25 §:n muuttamista. Arviot ovat kirjoittajan omia.

Malli	Poliittinen suhteellisuus	Alueellinen edustavuus	Selkeys	Vaatiiko perustuslain muuttamisen?
<i>Nykytila</i>	Pienissä vaalipiireissä huono	Hyvä	Hyvä	-
<i>Tasauspaikkajärjestelmä</i>	Nykytilaa ehkä jonkin verran parempi	Hyvä (nykyistä vp-jakoa ei tarvitsisi muuttaa)	Melko huono	Varmasti
<i>Vaalialuejärjestelmä</i>	Hyvä	Erittäin hyvä (vp-jako voisi olla mikä tahansa)	Hyvä, mutta viimeisten paikkojen jako hankalaa	Mahdollisesti
<i>Äänikynnsjärjestelmä</i>	Erittäin hyvä	Nykytilaa jonkin verran huonompi	Hyvä	Varmasti
<i>Vaalipiirirajojen muuttaminen yhdistämällä ja/tai jakamalla nykyisiä vaalipiirejä</i>	Hyvä, mutta Lapin vaalipiirin osalta rajansiirrot hankalia	Osassa maata hyvä, osassa nykytilaa hieman huonompi	Hyvä	Ei, jos Manner-Suomen vaalipiirejä 12-18
<i>D'Hondtin menetelmästä St.Lagüesin menetelmään</i>	Nykytilaa ehkä hieman parempi	Hyvä (nykyistä vp-jakoa ei tarvitsisi muuttaa)	Hyvä	Ei
<i>Enemmistövaalin ja suhteellisen vaalin yhdistelmä</i>	Puoliksi erittäin huono, puoliksi hyvä	Puoliksi erittäin hyvä, puoliksi huono	Hyvä, mutta kaksijakoisuus hankalaa	Varmasti
<i>Täydennetty Hare-Niemayerin menetelmä</i>	Erittäin hyvä	Erittäin hyvä (vp-jako voisi olla mikä tahansa)	Hyvä, mutta viimeisten paikkojen jako hankalaa	Varmasti
<i>Spiraalijärjestelmä</i>	Erittäin hyvä	Erittäin hyvä (vp-jako voisi olla mikä tahansa)	Melko huono	Mahdollisesti

Mainittakoon, että

-äänikynnsjärjestelmä,

-täydennetty Hare-Niemayerin menetelmä ja

-spiraalijärjestelmä,

joissa kaikissa koko maa on yhtenä vaalipiirinä tulosta laskettaessa, varmistaisivat sen, että koko maassa eniten ääniä saanut puolue saa myös eniten edustajapaikkoja. Nykyjärjestelmässä ja muissa malleissa, jotka perustuvat vaalipiirittäiseen tuloslaskentaan, on nimittäin mahdollista se, että eniten ääniä koko maassa saanut puolue ei saakaan eniten edustajapaikkoja. Tällä asialla on merkitystä sen suhteen, mitä puoluetta pidetään maan suurimpana puolueena.

6. Yhteenveto eri malleista

Suhteellisuuden parantamista on vuosien varrella käsitelty useassa eri toimitelimesssä, joten etenimisvaihtoehdot ovat käytännössä jo olemassa eikä niitä liene enää syytä yrittää keksiä lisää.

Vaihtoehdot ovat siis:

0. Nykytilan jatkaminen,

Nykyjärjestelmää maltillisesti kehittävät vaihtoehdot:

1. Vaalipiirirajojen muuttaminen
2. d'Hondtin menetelmän korvaaminen St.Lagüesin menetelmällä

Nykyjärjestelmää merkittävästi muuttavat vaihtoehdot:

3. Tasauspaikkajärjestelmä
4. Vaalialuejärjestelmä
5. Spiraalijärjestelmä

Nykyjärjestelmää erittäin merkittävästi muuttavat vaihtoehdot:

6. Äänikynnysjärjestelmä
7. Täydennetty Hare-Niemayerin menetelmä
8. Suhteellisen vaalin ja enemmistövaalin yhdistelmä

Yhdistelmämallit:

9. Edellä mainittujen mallien yhdistelmät, esim. "Tarastin malli" (vaalipiirijaon muutos + osittainen vaalialuejärjestelmä).

Lisätietoa malleista löytyy oikeusministeriön vaalisivuilta www.vaalit.fi/14692.htm. Mallit 1-4 ja 6 selostetaan tarkemmin Vaalitoimikunta 2000:n mietinnössä ja malli 8 Kansanvalta 2007-toimikunnan mietinnössä. Malleista 5, 7 ja 9 on sivuilla omat selostuksensa.

7. Oikeusministeriön ehdotus

Oikeusministeriön mielestä suhteellisuuden parantaminen tulisi sisällyttää seuraavan hallituksen ohjelmaan. Ministeriö ehdottaakin, että hallitusohjelmaan otettaisiin esimerkiksi seuraava maininta.

Hallitus uudistaa eduskuntavaalien vaalijärjestelmää siten, että suhteellinen vaalitapa voi toteutua mahdollisimman hyvin ja yhtäläisesti eri puolilla maata ja että myös eduskunnan alueellinen edustavuus voidaan mahdollisimman hyvin turvata.

OSA II: EUROPARLAMENTTIVAALIEN KEHITTÄMISTARPEET

8. Europarlamenttivaaleja koskeva sääntely

Europarlamenttivaaleista säädetään vaalilaissa (714/1998), erityisesti sen 12 luvussa (160-182 §). Lisäksi vaaleissa noudatetaan sellaisenaan EU:n vaalisäädöstä (Säädös Euroopan parlamentin jäsenten valitsemisesta Euroopan parlamenttiin yleisillä, välittömällä vaaleilla, 76/787/EHTY, ETY, Euratom, viimeksi muutettu 21.10.2002, 302D0772).

EU:n neuvosto on antanut direktiivin 93/109/EY koskien toisessa jäsenvaltiossa asuvien unionin kansalaisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta Euroopan parlamentin vaaleissa. Direktiivin määräykset on sisällytetty vaalilakiin. Komissio on 12.12.2006 antanut ehdotuksen (COM (2006) 791 final) direktiivin muuttamiseksi siten, että eri valtioiden vaaliviranomaisten välinen tietojenvaihto äänioikeutettujen ja ehdokkaiden osalta merkittävästi yksinkertaistuisi nykyisestä. Muutosehdotuksella ei ole merkittäviä vaikutuksia äänestäjien asemaan.

9. Suomessa toimitetut europarlamenttivaalit

Suomi liittyi Euroopan unioniin 1.1.1995 ja sen jälkeen maassamme on toimitettu kolmet europarlamenttivaalit:

- 20.10.1996 kunnallisvaalien yhteydessä,
- 13.6.1999 ja
- 13.6.2004.

Vuoden 1996 ja 1999 vaaleissa Suomesta valittiin 16 Euroopan parlamentin jäsentä ja vuoden 2004 vaaleissa 14 jäsentä. Seuraavissa, vuoden 2009 vaaleissa Suomesta valitaan 13 parlamentin jäsentä. Vähennykset johtuvat EU:n laajentumisesta.

10. Käytössä olleet vaalijärjestelmät lyhyesti

Vuoden 1996 vaaleissa maa oli jaettu neljään vaalialueeseen. Puolue sai asettaa enintään 16 ehdokasta kahdella vaihtoehtoisella tavalla, joko

- a) niin, että jokaiselle vaalialueelle asetettiin eri ehdokkaat (*vaalialueittainen ehdokasasettelu*) tai
- b) niin, että kaikille vaalialueille asetettiin samat ehdokkaat, mikä merkitsi käytännössä, että puolueella oli samat ehdokkaat koko maassa (*valtakunnallinen ehdokasasettelu*).

Kaikki puolueet valitsivat ehdokasasettelussaan valtakunnallisen vaihtoehdon. Kahden vaihtoehdon järjestelmää arvosteltiin sekavaksi.

Vuosien 1999 ja 2004 vaaleissa maa oli yhtenä vaalipiirinä, jolloin puolueilla oli ehdokasasettelussa vain yksi vaihtoehto, asettaa ehdokkaat valtakunnallisesti. Ehdokaslistan enimmäismäärä oli nyt 20.

11. Europarlamenttivaalien ongelmakohtia

Europarlamenttivaalien ongelmina Suomen osalta on pidetty seuraavia:

- a) Europarlamenttivaalit eivät ole Suomessa toistaiseksi herättäneet äänestäjien kiinnostusta. Äänestysprosentit ovat olleet poikkeuksellisen alhaisia:
 -60,3 % vuonna 1996,
 -31,4 % vuonna 1999 ja
 -41,1 % vuonna 2004.
- b) Vaalien valtakunnallisesta luonteesta johtuen ehdokkaiden vaalibudjetit ovat vaali vaalita kasvaneet. Vuoden 2004 vaaleissa tehtyjen vaalirahoitusilmoitusten perusteella suurin budjetti oli 298 900 euroa. Lisäksi kahdeksan muuta läpimennyt ehdokasta käytti noin 100 000 euroa kukin.
- c) Vaalien valtakunnallisuuden on myös katsottu suosivan sellaisia ehdokkaita, jotka ovat äänestäjille jollain tavalla ennestään tuttuja, joko politiikasta tai muuten (ns. julkisehdokkaat).
- d) Valtakunnallisuuden on myös pelätty johtavan siihen, että parlamentin jäsenet tulevat valituiksi epätasaisesti maan eri osista. Huonona on pidetty erityisesti, että jotkut alueet voi jäädä kokonaan ilman edustajaa. Toisaalta on kuitenkin muistutettu, että valittavat 14 (13) parlamentin jäsentä edustavat nimenomaan Suomea ja Suomen kansaa kokonaisuudessaan, eivät mitään alueita erityisesti.
- e) Vaalit toimitetaan kesäkuun alussa, joka on Suomessa jo osittain lomakautta (toisin kuin Etelä- ja Keski-Euroopassa). Suomen kannalta toukokuu olisikin parempi ajankohta. Vaaliajankohdan muuttaminen vaatii kuitenkin 25 jäsenvaltion yksimielisen päätöksen, joten on epätodennäköistä, että muutosta saadaan aikaan.

12. Kansanvalta 2007 –toimikunnan kannanotot

Kesällä 2005 mietintönsä (KM 2005:1) luovuttanut Kansanvalta 2007 –toimikunta ehdotti, että europarlamenttivaaleissa otettaisiin käyttöön vaalipiirit tai vaalialueet, kuitenkin siten, että järjestelmään liitettäisiin jokin mekanismi, esimerkiksi tasauspaikkajärjestelmä, jolla turvataan myös pienten ja keskisuurten puolueiden mahdollisuudet saada ehdokkaitaan läpi. Ehdotustaan toimikunta perusteli seuraavasti: 1) valtakunnallinen kampanja on kallis ja rakas, 2) nykyinen järjestelmä suosii tunnettuja ehdokkaita, 3) nykyinen alueellinen edustavuus ei ole tyydyttävä ja 4) äänestysaktiivisuutta pitäisi pyrkiä nostamaan.

Toimikunta ehdotti lisäksi harkittavaksi, tulisiko europarlamenttivaaleissa asettaa ehdokaskohtainen katto kampanjakustannuksille.

Puolueiden syksyllä 2005 näistä ehdotuksista antamat lausunnot vaihtelivat: osa kannatti vaalien alueellistamista, osa ei. Myös suhtautuminen kampanjakustannusten kattoon vaihteli.

13. Oikeusministeriön ehdotus

Ottaen huomioon kokemukset kolmista käydyistä europarlamenttivaaleista ja se, että Suomen paikkaluku Euroopan parlamentissa tulee jatkossa olemaan 13, oikeusministeriö ei näe pakottavia tarpeita europarlamenttivaalien vaalijärjestelmän perustavanlaatuiselle uudistamiselle. Maata on vaikea luontevasti jakaa kolmeen tai neljään vaalipiiriin tai vaalialueeseen ja vaikka jako tehtäisiinkin, alueista/piireistä tulisi kuitenkin maantieteellisesti hyvin suuria verrattuna esimerkiksi eduskuntavaalien 15 vaalipiiriin. Lisäksi sitä, että äänestäjä voi nykyisin äänestää ketä tahansa ehdokasta vaalipiirirajoista riippumatta, on pidettävä äänestäjän kannalta europarlamenttivaalien vahvuutena. Äänioikeuden rajaaminen tietylle alueelle rajoittaisi äänestäjien valinnanvapautta, semminkin, kun he ovat jo kolmessa vaalissa ehtineet tottua nykyiseen järjestelmään, ja tämä saattaisi laskea äänestysaktiivisuutta.

Oikeusministeriön mielestä seuraavan hallituksen ohjelmaan ei ole välttämätöntä kirjata europarlamenttivaaleja koskevia kysymyksiä. Mikäli kuitenkin halutaan, voidaan seuraava maininta ottaa mukaan:

Hallitus selvittää europarlamenttivaaleja koskevat kansalliset kehittämistarpeet vaalikauden alussa siten, että mahdolliset muutokset ovat voimassa vuoden 2009 europarlamenttivaaleissa.

Vaalilain europarlamenttivaaleja koskevia eräitä teknisiä säännöksiä on joka tapauksessa muutettava vuoden 2008 puoliväliin mennessä, jos kohdassa 8 mainittu EU:n komission direktiivin muutosehdotus hyväksytään EU:ssa kevätkaudella 2007 alkavan käsittelyn tuloksena.

OSA III: MUUT VAALIEN KEHITTÄMISTARPEET

14. Toimiva vaalijärjestelmä

Eduskuntavaalien suhteellisuusongelmaa lukuun ottamatta Suomen vaalijärjestelmä toimii yleisesti ottaen hyvin, eikä pakottavia muutostarpeita ole nähtävissä. Järjestelmää kuitenkin kehitetään jatkuvasti tavoitteena kaikissa tilanteissa luotettavasti, sujuvasti ja kustannustehokkaasti toimiva järjestelmä. Vaalijärjestelmän on myös perustuttava maailmanlaajuisesti hyväksytyihin arvoihin, joista tärkeimmät ovat vaalisalaisuus, vaalivapaus, yhtäläinen äänioikeus ja kansalaisten yhdenvertainen kohtelu. Äänestämisen vaaleissa tuleekin nähdä yhtenä kansalaisen keskeisenä perusoikeutena. Vaalijärjestelmän on lisäksi oltava sellainen, että se mahdollisimman hyvin tukee korkeaa äänestysaktiivisuutta eli toisin sanoen: jos äänioikeutettu jättää äänestämättä, sen tulisi olla mahdollisimman vähän vaalijärjestelmän syytä. Tältä osin oikeusministeriö tulee jatkamaan muun muassa vaalitietojärjestelmän kehittämistä ja viime vuosien hyvien kokemusten perusteella myös vaalitiedotuksen tehostamista.

Perinteiseen tapaan tarpeellisia pienehköjä teknisluonteisia muutoksia (parannuksia) tullaan tekemään vaalilakiin ilman, että niistä on nimenomaista mainintaa hallitusohjelmassa.

Seuraavassa käydään läpi kaksi merkittävintä teknisluonteista kehittämistavoitetta (14.1.-2.). Lisäksi mainitaan myös kolme sellaista vaaleihin ja puolueisiin liittyvää asiaa, joista usein käydään julkista keskustelua (14.3.-5.) ja joiden voi olettaa jossain muodossa tulevan esille myös hallitusneuvotteluissa, mutta joiden osalta oikeusministeriö ei näe tässä vaiheessa kehittämismahdollisuuksia.

14.1. Äänestyspaikalta tapahtuva sähköinen äänestäminen

Äänestäjien kannalta seuraava merkittävä uudistus tehdään kunnallisvaaleissa 2008, jolloin otetaan käyttöön äänestyspaikalta tapahtuva sähköinen äänestys kolmessa kokeilukunnassa, Karkkilaissa, Kauniaisissa ja Vihdissä. Näiden kolmen kunnan äänioikeutetut voivat valita, äänestävätkö he nykyiseen tapaan äänestyslipulla vai sähköisesti. Kokeilusta on säädetty vaalilain muutoksella (880/2006), joka on voimassa vuoden 2008 loppuun.

Tarkoitus on, että mikäli kokeilu onnistuu hyvin, sitä jatketaan uuden lainsäädännön turvin ja laajennettuna joko vuoden 2009 europarlamenttivaaleissa tai viimeistään vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. Europarlamenttivaalien osalta kokeilun jatkaminen on lainsäädäntöteknisesti ongelmallista, koska vaalit ovat jo kahdeksan kuukauden kuluttua kunnallisvaaleista eli kesäkuussa 2009. Vaalilain muutosesitys voidaan saada eduskuntaan aikaisintaan helmikuussa 2009, joten aikataulullisesti lainmuutos saattaa olla liian haasteellinen.

Oikeusministeriö ehdottaa, että hallitusohjelmaan otettaisiin seuraava maininta: *Hallitus toteuttaa äänestyspaikalta tapahtuvan sähköisen äänestyksen pilottihankkeen vuoden 2008 kunnallisvaaleissa ja päättää erikseen jatkosta hankkeen kokemusten perusteella.*

14.2. Ulkosuomalaisten äänestysmahdollisuuksien parantaminen

Ulkosuomalaisparlamentti on useaan otteeseen (viimeksi syksyllä 2006) esittänyt, että ulkosuomalaisille sallittaisiin vaaleissa kirjeäänestys. Sen uskotaan helpottavan ulkosuomalaisten äänestämistä ja sitä kautta nostavan heidän äänestysaktiivisuuttaan, joka onkin ollut viimeisimmissä vaaleissa hyvin alhainen (noin 8-12 %). Kansainvälisesti arvioiden kirjeäänestyksen salliminen jossain muodossa ulkomailla asuville kansalaisille on yleistä.

Kansanvalta 2007 –toimikunta totesi mietinnössään (KM 2005:1), että pitkien äänestysmatkojen takia ”äänestäminen on teknisesti hankalaa monille ulkosuomalaisille, erityisesti niille, jotka asuvat Euroopan ulkopuolisissa valtioissa. Äänioikeus on jokaiselle Suomen kansalaiselle kuuluva perusoikeus, ja ylipitkät äänestysmatkat saattavat muodostaa joillekin ulkosuomalaisille tosiasiallisen esteen äänioikeuden käyttämiselle. Toisaalta toimikunta kuitenkin toteaa, että ulkosuomalaiset ovat periaatteessa samanlaisia äänioikeutettuja kuin Suomessakin asuvat äänioikeutetut ja lähtökohtaisesti kaikkia tulisi kohdella yhtenäisin perustein. Toimikunta ehdottaa, että oikeusministeriö ottaisi harkittavaksi sen selvittämisen, miten ulkosuomalaisten äänestämismahdollisuuksia voitaisiin jatkossa parantaa, joko nykyisen lainsäädännön puitteissa tai muulla tavalla, esimerkiksi Ruotsin mallin mukaisella kirjeäänestyksellä”.

Ruotsin mallin mukainen kirjeäänestys tarkoittaa sitä, että äänioikeutettu ulkosuomalainen voi valita, äänestääkö hän nykyiseen tapaan edustustossa vai kirjeitse. Jos hän haluaa äänestää kirjeitse, hän tilaa itse äänestysasiakirjat joko edustustosta tai Suomesta omalta väestökirjanpitokunnaltaan. Saatuaan äänestysasiakirjat kotiinsa postitse, äänestäjä täyttää äänestyslipun ja muut asiakirjat ja ottaa niihin kahden todistajan allekirjoitukset. Sitten hän toimittaa lähetyksen postitse Suomeen oman väestökirjanpitokuntansa keskusvaalilautakunnalle. Ulkosuomalaisparlamentti on ehdottanut nimenomaan tällaisen Ruotsin mallin mukaisen kirjeäänestyksen käyttöönottoa.

Oikeusministeriö ehdottaa, että hallitusohjelmaan otetaan seuraava maininta: *Hallitus selvittää ulkosuomalaisten äänestysmahdollisuuksien parantamista.*

14.3. Vaali- ja puoluerahoituksen läpinäkyvyys

Puoluelain (10/1969) mukaan puolueen on toimitettava oikeusministeriölle tuloslaskelmansa ja taseensa liitteineen sekä tilintarkastuskertomuksensa. Ministeriö valvoo puolueelle myönnettyjen valtionavustusten käyttöä sekä muutoinkin puoluelain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista puolueen ja sen piirijärjestöjen toiminnassa sekä tarkastaa puolueiden tilinpitoa ja varojen käyttöä. Tämä sääntely on ollut voimassa vuodesta 1987.

Ehdokkaan vaalirahoituksen ilmoittamisesta annetun lain (414/2000) mukaan vaaleissa läpimenneet ehdokkaat ja varamiehet sekä presidentinvaalissa kaikki ehdokkaat ovat velvollisia tekemään vaalien jälkeen ilmoituksen vaaleissa käyttämästään vaalirahoituksesta. Kunnallisvaaleissa ilmoitus tehdään kunnan keskusvaalilautakunnalle ja muissa vaaleissa oikeusministeriölle. Saapuneita ilmoituksia ei tarkasteta vaaliviranomaisessa. Ilmoituksen tekemättä jättämisestä tai sen sisällön mahdollisesta puutteellisuudesta tai virheellisyydestä ei seuraa mitään sanktiota, vaan ainoastaan ns. poliittinen vastuu.

Julkisessa keskustelussa tuodaan aika ajoin esille näkemyksiä, joiden mukaan puoluerahoituksen ja ehdokkaiden vaalirahoituksen läpinäkyvyys on edelleen toivomisen varaa. Vaalirahoituksen lähteet eivät näiden näkemysten mukaan tule riittävästi esille.

Euroopan neuvoston alainen Group of States Against Corruption (GRECO) tulee tekemään vuonna 2007 Suomeen erityisen maata tarkastuksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta. Nykyinen hallitus antaa helmikuun 2007 alussa vastaukset GRECO:n vuonna 2006 tekemiin kirjallisiin kysymyksiin ja varsinainen on-site -tarkastus toimitetaan kesällä 2007 (ajankohta tarkentuu myöhemmin). Tarkastuksen jälkeen GRECO antaa tarkastetulle valtiolle suosituksen, jossa kiinnitetään huomiota mahdollisesti havaittuihin epäkohtiin.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan nykyinen puoluerahoituksen tarkastusmenettely ja ehdokkaiden vaalirahoituksen ilmoittamismenettely sopii hyvin vallitsevaan poliittiseen kulttuuriin. Sääntely antaa puolueille ja ehdokkaille riittävän minimivelvollisuuden tehdä rahoituksensa julkiseksi, mutta toisaalta se antaa myös mahdollisuuden julkistaa rahoitusta tarkemminkin, jos vain puolue tai ehdokas vain haluaa. On myös syytä todeta, että puolueet ovat velvollisia noudattamaan kirjanpitolain säännöksiä kuten muutkin rekisteröidyt yhdistykset. Oikeusministeriö ei näekään välitöntä tarvetta vaali- ja puoluerahoitusjärjestelmän uudistamiselle tässä vaiheessa. Mikäli muutoksia kuitenkin halutaan, niitä tulee edeltää laaja poliittinen keskustelu. Ministeriö haluaa myös painottaa, että jos puolueiden ja ehdokkaiden velvoitteita halutaan lisätä ja sanktioita asettaa, asiassa olisi huomioitava myös henkilöresurssikysymykset.

Oikeusministeriö ehdottaa, että hallitusohjelmaan otettaisiin seuraava maininta: *Euroopan neuvoston alainen Group of States Against Corruption (GRECO) suorittaa vuonna 2007 Suomessa maata tarkastuksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta. Hallitus arvioi vaali- ja puoluerahoituksen laki- tai menettelytapamuutostarpeet GRECO:n antaman suosituksen jälkeen.*

14.4. Etä-äänestys

Julkisessa keskustelussa tulee jatkuvasti esille sähköinen etä-äänestys eli ns. nettiäänestäminen, joka tarkoittaa, että vaaleissa voisi äänestää internetin välityksellä mistä tahansa, esimerkiksi kotona. Tällä hallituskaudella istunut Kansanvalta 2007 -toimikunta käsitteli etä-äänestyksen filosofiaa hyvin perusteellisesti ja tuli siihen tulokseen, ettei etä-äänestystä ole toistaiseksi syytä ottaa Suomessa käyttöön. Tärkeimpinä ongelmoina siinä nähtiin se, ettei vaalisalaisuutta, vaalivapautta ja yhtäläisen äänioikeuden periaatetta voida taata, jos äänestys tapahtuu ilman viranomaisvalvontaa esimerkiksi äänestäjän kotona.

Toimikunnan tekemät kansainväliset selvitykset osoittivat myös, että – toisin kuin yleisesti luullaan – etä-äänestyksellä ei toistaiseksi ole ollut merkittävää kohottavaa vaikutusta äänestysaktiivisuuteen niissä maissa, joissa sitä on kokeiltu. Esimerkiksi Sveitsissä on ollut jo pitkään mahdollista äänestää kotona kirjeitse ja nyttemmin joissain kantoneissa myös internetin välityksellä, mutta silti siellä äänestysprosentit ovat Länsi-Euroopan alhaisimmat. Myös paljon Suomessa esillä ollut Viron nettiäänestyskokeilu vuoden 2005 kunnallisvaaleissa piti sisällään seuraavia faktoja: vaalien kokonaisäänestysprosentti laski 52:sta 47:ään ja netin kautta äänesti vain noin 9300 äänioikeutettua (noin 1 % äänioikeutetuista), joista vain vajaa kolmannes oli nuoria äänestäjiä (18-29 -vuotiaita). Toisaalta vuoden 2007 parlamenttivaaleissa Viron luvut olivat nettiäänestykselle jonkin verran suotuisempia: netin kautta äänestäneitä oli noin 30 000 (noin 3 % äänioikeutetuista) ja vaalien kokonaisäänestysprosentti nousi 58:sta 61:een.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan etä-äänestyksen toteuttaminen merkitsisi vaalien keskeisten periaatteiden tietoista madaltamista. Tällöin hyväksyttäisiin se, että joidenkin äänestäjien äänestyksessä vaalisalaisuus ja vaalivapaus saattaisivat jäädä toteutumatta, vaikkei se välttämättä tulisikaan millään lailla ilmi. Etä-äänestyksessä olisi myös otettava huomioon perustuslaissa sää-

detty kansalaisten yhdenvertaisuus. Jos etä-äänestys toteutettaisiin siten, että äänestää voisi kotoa kotitietokoneen tai matkapuhelimen välityksellä, tulisi sen rinnalle luoda mahdollisuus äänestää kotona niillekin äänioikeutetuille, jotka eivät omista tai osaa käyttää tarvittavia teknisiä laitteita. Käytännössä tämä vaatisi kirjeäänestyksen käyttöönottoa. Äänestäjä saisi valita, äänestääkö hän kirjeitse vai sähköisesti. On syytä vielä todeta, että etä-äänestyksen järjestäminen (joko netti-äänestyksenä tai kirjeäänestyksenä tai molempina) ei ole nykyään enää tekninen ongelma vaan ainoastaan periaatteellinen.

Oikeusministeriö ei esitä etä-äänestyksen käyttöönottoa eikä edes sen käyttöönoton selvittämistä, koska Kansanvalta 2007 –toimikunta pohti asiaa riittävästi, eikä merkittävää uutta tietoa ole tullut sen jälkeen asiassa esille. Näin ollen asiaa ei liene syytä mainita hallitusohjelmassa. Julkista keskustelua asiasta on kuitenkin hyvä jatkaa. Perimmältäänhan asiassa on kysymys valinnasta: painotetaanko enemmän vaalitoimituksen luotettavuutta vai sen teknistä helppoutta.

14.5. Äänioikeusiän alentaminen

Äänioikeusiästä säädetään perustuslain 14 §:ssä, jossa todetaan sen olevan kaikissa yleisissä vaaleissa ja kansanäänestyksissä 18 vuotta.

Opetusministeriön asettama Kansalaisyhteiskunta 2006 –toimikunta ehdotti mietinnössään (24.11.2005), että oikeusministeriö käynnistäisi selvitystyön äänioikeusikärajan laskemiseksi 16 vuoteen kunnallisvaaleissa. Oikeusministeriö ei kuitenkaan nähnyt selvitystyölle tarvetta ja päätti keväällä 2006 olla ryhtymättä toimenpiteisiin asian johdosta.

Asiaa aiemmin pohtinut Vaalilakityöryhmä 95 totesi mietinnössään (13.6.1995) mm. seuraavaa:

- Äänioikeusikärajan tulisi kaikissa yleisissä vaaleissa olla sama ja lisäksi vaalikelpoisuusikärajan tulisi olla sama kuin äänioikeusikärajan. Nämä kaksi periaatetta luovat vaalijärjestelmään yhtenäisyyttä, johdonmukaisuutta ja selkeyttä;
- Äänioikeusikärajana 18 vuotta on sopiva sekä kotimaisen että ulkomaisen kehityksen valossa. Jos äänioikeusikärajaa haluttaisiin laskea alle 18 vuoden, sen tulisi tapahtua sellaisessa laajemmassa yhteydessä, jossa pohdittaisiin kaikkia täysi-ikäisyyteen ja täysivaltaisuuteen liittyviä ikärajoja;
- Suomen tulisi noudattaa samoja äänioikeusikärajoja kuin muissakin EU:n jäsenvaltioissa.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan vaalilakityöryhmä 95:n esittämät näkemykset ovat edelleen hyvin tarkoituksenmukaisia, eikä äänioikeusikärajan alentamista ole syytä ottaa harkintaan seuraavalla hallituskaudella.

OSA IV: YHTEENVETO

Oikeusministeriö esittää vaalijärjestelmän osalta hallitusohjelmaan seuraavaa tekstiä:

Vaalit ja puolueet

Hallitus uudistaa eduskuntavaalien vaalijärjestelmää siten, että suhteellinen vaalitapa voi toteutua mahdollisimman hyvin ja yhtäläisesti eri puolilla maata ja että myös eduskunnan alueellinen edustavuus voidaan mahdollisimman hyvin turvata.

Hallitus selvittää europarlamenttivaaleja koskevat kansalliset kehittämistarpeet vaalikauden alussa siten, että mahdolliset muutokset ovat voimassa vuoden 2009 europarlamenttivaaleissa.

Hallitus toteuttaa äänestyspaikalta tapahtuvan sähköisen äänestyksen pilottihankkeen vuoden 2008 kunnallisvaaleissa ja päättää erikseen jatkosta hankkeen kokemusten perusteella.

Hallitus selvittää ulkosuomalaisten äänestysmahdollisuuksien parantamista.

Euroopan neuvoston alainen Group of States Against Corruption (GRECO) suorittaa vuonna 2007 Suomessa maatarkastuksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta. Hallitus arvioi vaali- ja puoluerahoituksen laki- tai menettelytapamuutostarpeet GRECO:n antaman suosituksen jälkeen.

Muilta osin hallitus huolehtii siitä, että vaalijärjestelmä toimii kaikissa tilanteissa luotettavasti, sujuvasti ja kustannustehokkaasti sekä siten, että se mahdollisimman hyvin tukee korkeaa äänestysaktiivisuutta.

OIKEUSMINISTERIÖ
Vaalijohtaja Arto Jääskeläinen

MUISTIO
14.5.2007

VAALEJA JA PUOLUEITA KOSKEVIEN HALLITUSOHJELMA- JA MUIDEN ASIOIDEN VALMISTELUSTA

Taustaa

Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa (15.4.2007) todetaan muun ohella seuraavaa:

”Hallitus uudistaa eduskuntavaalien vaalijärjestelmää siten, että suhteellinen vaalitapa voi toteutua mahdollisimman hyvin ja yhtäläisesti eri puolilla maata ja että myös eduskunnan alueellinen edustavuus voidaan mahdollisimman hyvin turvata.

Vaalijärjestelmää uudistetaan nykyisen vaalipiiriin pohjalta. Uudistuksen perustana on vaalialuejärjestelmä, joka kattaa koko Suomen ja pitää sisällään vaaliliittokiellon eduskuntavaaleissa. Työtä valmistelemaan perustetaan parlamentaarinen työryhmä. Työryhmän tavoitteena on tehdä esitys vaalikauden aikana siten, että uudistus on voimassa viimeistään vuoden 2015 eduskuntavaaleissa¹.

Eduskuntavaalien ajankohta siirretään pidettäväksi huhtikuun kolmantena viikonloppuna. Pääsiäisen osalta toteutetaan tarvittavat erityisjärjestelyt.

Presidentinvaalien ajankohtaa muutetaan siten, että vaalien ensimmäinen kierros järjestetään tammi-kuun viimeisenä sunnuntaina ja toinen kierros siitä kahden viikon päästä. Muutos tulee voimaan vuoden 2012 vaaleissa.

Hallitus toteuttaa äänestyspaikalta tapahtuvan sähköisen äänestyksen pilottihankkeen vuoden 2008 kunnallisvaaleissa ja päättää erikseen jatkosta hankkeen kokemuksen perusteella. Samalla selvitetään mahdollisuus siirtyä koko maassa vaalipaikoilla tapahtuvaan sähköiseen äänestämiseen vuoteen 2015 mennessä. Samassa yhteydessä selvitetään äänestysajankohdan muuttaminen siten, että ennakkoäänestys ja varsinainen vaalipäivä ovat yksi yhtenäinen ajankohta.

Euroopan neuvoston alainen Group of States Against Corruption (CREGO) suorittaa vuonna 2007 Suomessa maatarkastuksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta. Hallitus arvioi vaali- ja puoluerahoituksen laki- ja menettelymuutostarpeet CREGO:n antaman suosituksen jälkeen.

Muilta osin hallitus huolehtii siitä, että vaalijärjestelmä toimii kaikissa tilanteissa luotettavasti, sujuvasti ja kustannustehokkaasti sekä siten, että se mahdollisimman hyvin tukee korkeaa äänestysaktiivisuutta”.

¹ Hallitusohjelman pöytäkirjamerkinnät: ”Hallitusohjelman linjausten mukaan valmisteltu eduskuntavaalijärjestelmän uudistusta koskeva lakiesitys voidaan antaa eduskunnalle vain sillä edellytyksellä, että hallituspuolueet ovat esityksestä yksimielisiä”.

Valmistelun organisointi

Hallitusohjelmassa mainitut asiat tulisi valmistella kolmessa eri vaiheessa:

1. Asetetaan toimikunta, jonka tehtävänä on eduskuntavaalijärjestelmän uudistus ja eduskuntavaalien ja presidentinvaalin ajankohtien muuttaminen. Tehokkaan työskentelyn varmistamiseksi toimeksianto tulisi pitää mahdollisimman suppeana. Toimikunnan puheenjohtajaksi määrättäisiin oik.lis. Lauri Tarasti, varapuheenjohtajaksi vaalijohtaja Arto Jääskeläinen, jäseniksi kunkin eduskuntapuolueen nimeämä jäsen (esim. puoluesihteerit) sekä asiantuntijoiksi lainsäädäntöneuvos Tuula Majuri (LAVO), Suomen Kuntaliiton edustaja ja kaksi tiedeyhteisön edustajaa, esimerkiksi joukosta Sami Borg (TaY), Heikki Paloheimo (TaY), Hannu Nurmi (TuY), Hanna Wass (HY). Toimikunnalla voisi olla kaksi sivutoimista sihteeria, joista toinen tulisi vaalien vastuualueelta ja toinen LAVO:sta tai oikeusministeriön ulkopuolelta. Toimikunnan työ voisi alkaa mahdollisimman pian ja myös päättyä melko pikaisesti, esim. keväällä 2008. Jos toimikunta pääsee yksimielisyyteen, se laatisi mietintönsä hallituksen esityksen muotoon.
2. GRECO antaa Suomelle suosituksen koskien vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta todennäköisesti joulukuussa 2007. Suositusten antamisen jälkeen tulee päättää, 1) annetaanko eduskuntavaalijärjestelmätoimikunnalle tammikuussa 2008 lisätehtävä ja lisämääräaika suosituksen mukaisten toimenpiteiden suunnittelemiseksi, vai 2) asetetaanko asiaa varten kokonaan toinen työryhmä tai toimikunta. Jälkimmäistä vaihtoehtoa tulee harkita silloin, jos puolueet haluavat eri henkilöt pohtimaan vaalijärjestelmää ja vaalirahoitusta.
3. Sähköisen äänestyksen pilotti toteutetaan vuoden 2008 kunnallisvaaleissa vuonna 2006 annetun vaalilain muutoksen (880/2006) mukaisesti. Vaalien vastualue laatii marraskuussa 2008 – tammikuussa 2009 arviomuistion siitä, mitä kokemuksia pilotista saatiin ja miten asiassa tulisi edetä. Sen jälkeen oikeusministeriö/hallitus päättää erikseen jatkovalmistelusta.

Muuta valmistelua vaalikauden aikana

Europarlamenttivaalidirektiivin muuttaminen

EU:n perusoikeudet ja kansalaisuus ad hoc –työryhmässä käsitellään parhaillaan komission ehdotusta europarlamenttivaalidirektiivin muuttamiseksi. Ehdotuksen keskeinen sisältö on seuraava:

- EU:n jäsenvaltioiden viranomaisten välisestä vaaliluetteloita koskevasta, huonosti toimivasta tietojenvaihdosta sekä vaalikelpoisuustodistusten vaatimisesta luovuttaisiin ja asuinvaltiossaan äänioikeutetuksi tai ehdokkaaksi haluava antaisi vain vakuutuksen siitä, että hän äänestää tai on ehdokkaana vain yhdessä jäsenvaltiossa;
- Jäsenvaltiot ottaisivat lainsäädäntöönsä riittävät rangaistussäännökset niitä tapauksia varten, joissa jälkikäteen havaitaan, että äänioikeutettu on rikkonut vakuutuksensa ja äänestänyt tai ollut ehdokkaana sekä asuinvaltiossaan että kotivaltiossaan.
- Jäsenvaltiot tarkastaisivat toisiltaan vaalikelpoisuusilmoitusten oikeellisuuden ehdokasasetteluvaiheessa sekä suorittaisivat vaalien jälkeen pistokoeluonteisia

tarkistuksia silloin, jos on aihetta epäillä kahdesti äänestämistä tai kaksoisehdokkuutta.

Muutosesityksen käsittely aloitettiin helmikuussa 2007 alussa ja alkuperäinen tavoite oli saada käsittely valmiiksi jo Saksan puheenjohtajuuskauden aikana eli kesäkuun loppuun mennessä, mutta viimeisten tietojen mukaan tämä aikataulu ei toteudu. Lopullisena tavoitteena on kuitenkin edelleen se, että muutokset olisivat käytössä jo vuoden 2009 europarlamenttivaaleissa, mikä tarkoittaa, että direktiivi tulisi antaa kuluvan vuoden aikana ja jäsenvaltiot saattaisivat sen määräykset voimaan vuoden 2008 aikana.

Direktiivin muutos aiheuttaisi muutoksia vaalilain 3 ja 12 lukuihin. Valmistelussa on myös selvitettävä, soveltuuko rikoslain 14 luvun 3 §:n sääntely nykyisessä muodossaan suoraan muutosesityksessä mainittuihin rangaistussäännöksiin.

Tekninen vaalilain muutos

Syksyllä 2007 tai viimeistään alkuvuodesta 2008 tulisi antaa teknisluonteinen HE vaalilain muuttamisesta, jossa olisi seuraavia pieniä, mutta tarpeellisia asioita:

- 5 §: Kuntajaon muutokset,
- 6 §: Kuntajaon muutosten huomioiminen kansanedustajapaikkojen jaossa,
- 9 §: Kunnallisvaalien yleisen ennakköäänestyspaikan määrääminen Ahvenanmaalle,
- 21 §: Täsmennyksiä ilmoituskortin sisältöön,
- 46 §: Täsmennys kotiaänestysoikeuteen,
- 163 §: EP:n jäsenten määrän muutos (14 -> 13),
- 180 §: EP-vaalien tulosten julkistaminen. Pykälän kumoaminen tarpeettomana.

Jos aikataulut sattuvat yksiin, nämä voidaan myös yhdistää edellisen kohdan epävaalidirektiivistä aiheutuviin muutoksiin.

EP:n jäsenen palkkio- ja eläkelaki

EP:n jäsenten palkkio- ja eläkejärjestelmä uudistettiin vuonna 2005 ja se tulee voimaan heti vuoden 2009 vaalien jälkeen ja koskee siis niissä vaaleissa valittavia EP:n jäseniä. Näin ollen laki Suomesta Euroopan parlamenttiin valitun edustajan palkkiosta ja eläkkeestä annettu laki (1184/1994) on syytä kumota. Kumoavaan lakiin on syytä sisällyttää kuitenkin säännöksiä siitä, jos joku ns. ”vanhoista” EP:n jäsenistä haluaa säilyttää itsellään entisen järjestelmän.